

Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében – egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységének növelése

Szakmai kiadvány

Módszertani összegzés és szakmai ajánlások megfogalmazása

Szombathelyi Egyházmegyei Karitás
Boldog Ceferino Intézet
anyagai alapján

Szerkesztette:
MTDMSZ Nonprofit Kft.

Kiadva: 2019.11.28.

Tartalom

1.	Összefoglaló és szakmai ajánlások	5
2.	Bevezetés	9
3.	A konzorciumi projekt célja	11
4.	Háttér: mit tudhatunk a magyarországi cigányságról	13
4.1.	Cigány népesség nagysága	13
4.2.	Nyelvhasználat	14
4.3.	Földrajzi megoszlás	15
4.4.	Demográfiai mutatók	15
4.5.	Következtetések	16
5.	Megközelítések a cigánypasztorációban	19
5.1.	Eltérő motivációk	19
5.2.	Eltérő megközelítések	24
6.	A cigánypasztoráció története	25
6.1.	A cigánypasztoráció kezdete	25
6.2.	A cigánypasztoráció jelene	27
7.	A cigánypasztoráció gyakorlata	33
7.1.	Jelenlét	33
7.2.	Evangelizáció	34
7.3.	Oktatás	41
7.4.	Közösségépítés	54
7.5.	Támogatási formák	60
8.	A cigánypasztoráció nehézségei	67
8.1.	Előítéletek	71
8.2.	Identitás és asszimiláció	74
9.	Eredmények	77
9.1.	Az eredmény fogalma	77
9.2.	Cigánypasztorációs eredmények	79
9.3.	A projekt eredményei	80
10.	Irodalomjegyzék	83
10.1.	A projekt keretében megszületett dokumentumok	83
10.2.	Külső források	83

1. Összefoglaló és szakmai ajánlások

Magyarország egésze missziós terület, és ennek lehet egy szelete a cigányok pasztorációja is. A projekt keretében feltárt gyakorlatok arról tanúskodnak, hogy az országban számos cigánypasztorációs kezdeményezés működik, amelyek tevékenysége kiterjed számos részterületre (oktatási, vallási, szociális tevékenység stb.). E kezdeményezések talán legfőbb eredménye, hogy hatásukra közösségek épülnek. Ez pedig fontos eredmény, mert a megtért közösség áthatja az egész település légkörét, pozitív hatást gyakorol a cigány közösségen belüli és a közösségek közötti viselkedési normákra, kommunikációra.

A projekt során készült dokumentumok és az általunk megszólított szakemberekkel készített háttérbeszélgetéseink alátámasztják, hogy jelenleg az érintettek körében nincs összhang, több eltérő megközelítés létezik a cigánypasztoráció megközelítésével kapcsolatban. Semmi sem támasztja alá azt a megközelítést, hogy a cigányság körében egy „öntudatra ébredési” folyamat, identitás megerősödése lenne jelen. A cigányok legnagyobb csoportját az úgynevezett romungro, vagyis magyar anyanyelvű cigányok alkotják. Arányuk meghaladja a 70 százalékot.¹ A 2011-es népszámláláskor a cigányok közül senki sem állította úgy, hogy saját kultúrájuk alapján kötődne a nemzetiségéhez.² Nem látszik olyan cigány értelmiségi réteg sem, mely területi önállóságra törekedne. Az „új Trianon” feltételezés ezért olyan negatív utópiát idéz meg, amelynek alapja jelenleg nem létezik.

Általánosságban nem beszélhetünk tehát arról sem, hogy „a cigányok” körében végzett sikeres evangelizációhoz és pasztorációhoz a cigány nyelven keresztül vezetne az út. A cigányul beszélő, nyelvi hagyományait őrző közösségek körében ez minden bizonnyal fontos eszköz, de a cigányok többségét ezen a módon nem lehet megszólítani.

Valójában ugyanolyan könnyű, vagy nehéz a cigányokat pasztorálni, mint másokat. Éppen ezért magának a cigánypasztoráció szükségességének a kérdésében is megoszlanak a vélemények. Vannak, akik a cigánypasztorációt zsákutcának tartják, szerintük nem

¹ Roma kérdés Magyarországon, Gondola.hu 2001. október 23. (https://gondola.hu/cikkek/207-Roma_kerdes_Magyarorszagon_.html)

² KSH, Népszámlálás 2011. 9. Nemzetiségi adatok (https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_09_2011.pdf)

cigánypasztorációra, hanem szegénypasztorációra volna szükség. Annál is inkább, mert nincsenek jelek arra, hogy a cigányság belátható időn belül el fog különülni. Ugyanakkor, ha nem is esik egybe a szegénységben élők és a cigányság megszólítása, nagy a közös halmaz. A cigány családok között lényegesen magasabb a szegénységben élők aránya, mint a nem cigány népesség körében.

A szegények segítése a keresztények létének alkotó eleme; maga Jézus is számtalanszor a szegények, kitaszítottak, kisemmizettek pártolásáról tett tanúságot, arra szólította föl követőit, de ez mégsem jelentheti azt, hogy a rászorulókat folyamatos és kizárólagos adományozással állandó anyagi függőségben tartjuk.

A szegénypasztorációban sokszor szükséges a konkrét anyagi segítség, de ez önmagában nem elegendő ahhoz, hogy a rászoruló helyzetét megoldja. Ügyelni kell, hogy a segítség ne rögzítse a hátrányos helyzetet. A materiális támogatás mintegy kisegítő eszközként működhet. A támogatásnak fejlesztenie kell a megsegített cselekvőképességét, hogy megtanuljon később majd önmagáról gondoskodni. Hosszú távon a legeredményesebb a felzárkózást segítő támogatás. Különbféle beavatkozás területeken – oktatás, munkahelyteremtés, szociális tevékenység stb. – elsősorban a szegények felzárkózását szem előtt tartva kell cselekedni, jellemzően a közösség minden korcsoportjára kiterjedően.

A magyarországi cigánypasztoráció gyakorlata sok területre kiterjed. Ugyanakkor a projekt keretében összegyűjtött gyakorlatok arról tanúskodnak, hogy igazán élő és eredményes cigánypasztorációs tevékenység ott bontakozik ki, ahol a cigánypasztoráció elsősorban, a hiányt szenvedők személyére és közösségére reagál, valós problémáik megoldásában vállal velük közösséget. Erre az implicit evangelizációs tevékenységre épülhet rá az evangélium explicit hirdetése, de ezt a sorrendet nem lehet felborítani. A cigánypasztoráció legfontosabb eszköze a hiányt szenvedők életében való aktív jelenlét.

A pasztoráció eredményes szempontjából fontos az együttműködés az egyházi személyek, szervezetek, intézmények civil szervezet között. Jelenleg a kommunikáció nem szervezeti szinten valósul meg, hanem személyfüggő.

A magyarországi cigánypasztoráció továbbra is az intézményesülés és hálózatosodás előtti fázisban van: a referensi hálózat felállt, az ország számos pontján zajlik sokrétű

cigánypasztorációs munka, ám nincs még olyan átfogó és aktív intézményi struktúra, ami a területen dolgozó egyházi és világi munkatársakat kellőképpen támogatná. A terepen dolgozó munkatársak részéről viszont nagy igény mutatkozik a kapcsolattartásra, arra, hogy érezzék, van kihez fordulniuk. A szakmai anyag elkészítése során lefolytatott interjúk arról tanúskodnak, hogy a cigánypasztorációs szakemberek még mindig elszigetelten dolgoznak, jó esetben saját régiójuk cigánypasztorációs projektjeit, és azok munkatársait ismerik.

Segítségre számíthatnának az előítéletek csökkentése területén is. A cigánypasztoráció mintegy szigetekként működik, s úgy látják ennek egyik oka az előítélet. Az előítéletek minden oldalon megtalálhatók, az egyháziak, a nem cigány társadalom és a cigányok részéről is. Több cigánypasztorációs szakember is beszámolt róla, hogy ebben a transzcendencia iránt nyitott közegben számos kiségyház és szekta is megtalálja a maga táptalaját: a cigányság körében jelentős az ilyen kisebb felekezetekhez csatlakozók aránya. A katolikus egyház az előítéletesség miatt teret veszít, veszíthet. Ahol a papság nem elég fogadókész, nem akar kapcsolatot a cigányokkal a cigányok más egyházakhoz fordulnak.

Az előítéletek lebontását az egyház a kispapok és az egyházi munkatársak érzékenyítésével kezdhethetné. Terepre vihetné őket, segíthetne a kapcsolatok kialakításában.

A cigánypasztorációban dolgozó szervezetek legnagyobb kihívása a finanszírozás bizonytalansága. Részben ez magyarázza a munkatársak fluktuációját is. Elkezdődik egy projekt, majd egy év múlva leáll, a munkatársak elmennek. A bizonytalanság miatt a cigányságot célzó felzárkóztató, oktatási és szociális munkákban kevés a jól képzett szakember. Az egyháznak több erőforrást kellene biztosítani arra, hogy a pályázatokból működő programok a pályázati idő lejártá után ne haljanak el. A fenntartó önerőből forráshiány miatt általában nem tudja a korábbi színvonalon működtetni a programot, feladatot.

Szintén nehézséget okoz a paphiány, a papok túlterheltsége. E probléma egyik megoldása lehet a világi hívek intenzívebb bevonása a cigánypasztorációs munkába.

Konkrét szakmai ajánlások a cigánypasztoráció hatékonyságának növelésére:

- A cigányság sokszínű, ezért cigánypasztorációs stratégiát egyházmegyei, vagy főesperességi szinten kell kialakítani. Fel kell mérni az egyházmegyei cigányság

szociális-kulturális és vallási állapotát és ez alapján olyan stratégiát kell készíteni, ami reagál a helyben élő cigányság igényeire, valós szükségleteire.

- Hatékonyabb hálózatszervezés szükséges a cigánypasztorációban részt vevők számára. A cigánypasztorációban részt vevő lelkipásztorok, világi segítők meg kell hogy ismerjék egymást, azért, hogy lehetőségük legyen odafordulni egymáshoz, ha módszertani segítségre, emberi jó szóra, lelki támogatásra van szükségük. Ez nagyon sokat segíthet a kiégés megelőzésében.
- Meg kell határozni, hogy milyen szempontok alapján tekintünk valamit jó gyakorlatnak. A jelenlegi gyűjtés csak gyakorlatok összegzésének tekinthető, ami nagyon fontos és első lépés, de ezt az adatgyűjtő tevékenységet ki kell egészíteni minőségi kritériumokkal.
- Hatékonyabb hálózatszervezés szükséges a már működő projektek bemutatása érdekében. A jó gyakorlatok, módszertanok megosztása, a szinergiák feltárása számos problémára megoldást jelenthet, új lehetőségeke, erőforrásokat tárhat fel.
- Egyházmegyei cigánypasztorációs referensi hálózat aktivizálása, működésének kiegyenlítettebbé tétele. A referensi feladatokat ellátó papok mellett civilekből álló hálózat felállítása, ami ellensúlyozná a paphiányt.
- Az egyháznak több saját forrást kellene biztosítania a cigánypasztorációra. Fontos, hogy ezek a források rendszeresek, kiszámíthatók legyenek.
- Az előítéletek csökkentése érdekében több érzékenyítő foglalkozást kell szervezni terepen dolgozóknak, kispapoknak, szerzeteseknek.
- A cigánypasztorációban – mint általában a pasztorális tevékenységben – nagy hangsúlyt kell helyezni a személyességre. A protestáns kisegyházak, szekták jelenléte sok esetben annak köszönhető, hogy olyan személyességgel szólítják meg a betérő cigány (és nem cigány) híveket, amit azok a katolikus egyházban nem kapnak meg.

2. Bevezetés

A Szombathelyi Egyházmegyei Karitás és a Boldog Ceferino Intézet által alkotott konzorcium „Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységeinek növelése” címen valósított meg projektet 2017.12.01. és 2019.11.30. között. A projekt az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program keretében elnyert támogatásból valósult meg EFOP-5.2.2-17-2017-00046 azonosítószámon.

A Kedvezményezettek feladata, hogy jelen tanulmány keretében módszertani és szakmai összegzést adjon a konzorcium által elvégzett munkáról, illetve szakmai ajánlásokat fogalmazzon meg a katolikus egyház cigánypasztorációs tevékenységére vonatkozóan. Munkánk három forrásra alapul: alapvetően a projekt során született dokumentumok feldolgozására, amit kiegészítettünk a szakterület szakirodalmának részleges feldolgozásával és a projektben érintett egyházi személyekkel készített interjúkkal. Ezeket a következők szerint dolgozzuk fel:

- Tanulmányunk alapvetően a konzorcium által rendelkezésünkre bocsátott anyagok felhasználásával készül. Ezek az anyagok a projekt keretei között készültek, megtalálható közöttük kézikönyv, kérdőíves kutatás eredményeit bemutató riport, a cigánypasztorációs tevékenység jó gyakorlatainak gyűjteménye a jelen tanulmány irodalomjegyzékében megadottak szerint. Mivel tanulmányunk ezen dokumentumok tartalmának összegzése, a belőlük származó információk felhasználását, átemelését nem hivatkozunk le tételesen a szövegben. A projektdokumentumokban szereplő cigánypasztorációs szakemberektől származó direkt, vagy indirekt idézeteket, dőltén szedve, vagy idézőjeleket alkalmazva használtuk fel. Jelen szöveg önállóan felhasználható összefoglaló, de a téma iránt mélyebben érdeklődő olvasót arra buzdítjuk, hogy olvassa el ezeket a szakmai anyagokat.
- Részletesen hivatkozunk azonban azokat az általunk felhasznált dokumentumokat, amelyek nem a projekt keretében készültek. Ezeket fontosnak tartjuk beemelni tanulmányunkba, hiszen az elvégzett projekt eredményei igazán akkor értelmezhetők, ha bemutatjuk azt a keretet is, amiben a magyarországi cigánypasztorációs törekvések megvalósulnak. Megbízásunk nem háttérkutatás

elvégzésére vonatkozott és az elvégzendő feladatot kellett szem előtt tartanunk. Úgy ítéltük meg ugyanakkor, hogy a tanulmány elkészítéséhez elkerülhetetlen, hogy ezt a keretet bizonyos mértékű információgyűjtéssel megalapozzuk.

- Jelen tanulmányba szintén beépül több, a projektben érintett cigánypasztorációs szakemberrel folytatott háttérbeszélgetésünk tartalma. E beszélgetések során arra törekedtünk, hogy a cigánypasztoráció gyakorlatát ismerő – abban esetenként évtizedes tapasztalattal rendelkező – szakemberektől értékelést kapjunk a projekt eredményeiről és a cigánypasztoráció gyakorlatáról. Megkérdeztük őket arról is, hogy megítélésük szerint mire lenne szükség a pasztorációs tevékenység további fejlesztéséhez. A tanulmány megírásának ez az eleme némiképp szintén túlmutat a megkapott anyagok feldolgozásán. De amint a cigánypasztoráció hátterének felvázolása is nélkülözhetetlen a tanulmány megalkotásához, a projektből eredő következtetések, javaslatok, jövőkép leírása sem maradhat el. Ennek leírásához pedig kulcsfontosságúnak éreztük a cigány hívek között élő és dolgozó lelki és közösségi vezetők megszólítását. Megszólításukra jelen tanulmányírás keretei között korlátozott lehetőségünk volt, így ez nem tekinthető önálló szociológiai mélyinterjú kutatásnak, de véleményük – reményeink szerint – lényeges motívumokkal egészít ki összegző tanulmányunkat.

3. A konzorciumi projekt célja

A Boldog Ceferino Intézet és a Szombathelyi Egyházmegyei Karitászkonzorciuma 2017-ben indította el a Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében projektet, melyet az EFOP-5.2.2-17 Transznacionális együttműködések finanszírozott. A kétéves projekt több helyszínen zajlott, találkozók, tréningek, tanulmányutak és konferenciák formájában. Lehetőség nyílt módszertani és lelkesítő támogatást, valamint együttműködési lehetőséget nyújtó találkozók szervezésére. Egyházi és civil szakemberek számára indultak képzések, amelyek fő célja a roma misszió teológiai és lelkipásztori alapelveinek ismertetése, az eddig elért eredmények bemutatása, módszertani és lelkipásztori gyakorlatok átadása volt. Lehetőség nyílt a cigánypasztorációban kiemelkedően jelentős helyszínek meglátogatására is.

A képzések tematikája nemcsak pasztorális területeket érintett, hanem – külső szakemberek bevonásával – kitért a társadalmi felzárkózás kérdéskörére is. Többek között a hátrányos helyzetű fiatalokkal és családokkal kapcsolatos pedagógiai, pszichológiai kérdésekre, a családsegítés, szabadidő, iskolai lemorzsolódás és a hitoktatás problémáira, az együttműködési mintákra, a közösségépítés nehézségeire.

A felzárkóztató programok sok esetben alacsony eredményességgel működnek, illetve a programokat követően alig érzékelhető változás a célcsoportban, illetve a változás rövid életű. A korlátozott eredményességnek az Intézet eddigi tapasztalatai szerint több oka van, és ezek egyike az egyházi projektek esetén is a kellő szociális érzékenység hiánya. Éppen ezért célkitűzés volt olyan fejlesztési folyamat elindítása, olyan anyag elkészítése, amely a fejlesztendő kompetenciákat kiemelten kezeli, és hatékonyan hozzájárul a szociális érzékenység növeléséhez az érintett területeken.

A cigánypasztoráció eredményes megvalósításának előfeltétele a befogadó társadalom és a romákkal foglalkozó szakemberek érzékenyítése. Az érzékenyítő foglalkozásokat, tréningeket teljesítő szakemberek jóval eredményesebben vehetnek részt az adott tevékenységekben, hiszen tisztában vannak a mentoráltak, illetve pasztoráltak szociális és beilleszkedési problémáival.

Alapvető problémaként merül fel az, hogy a társadalom egyéb rétegeihez hasonlóan, a papság és az egyházközösség érzékenysége is alacsony, a hátrányos helyzetű rétegeket így sokszor nem éri el a lelki gondozás. A projekt keretében az egyházi érzékenységet fejlesztették. Az egyház meglévő hálózatát használták az érzékenység erősítésének alapjául, a papságon és munkatársaikon keresztül szólították meg a hátrányos helyzetű leszakadó rétegeket és érzékenyítették az egyházközösségeket. Az egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységének növelése jegyében bemutatták a hátrányos helyzetű és leszakadó rétegek lelki gondozása terén elért eredményeket, a résztvevőkkel megismertették a jó gyakorlatokat. Igyekeztek elősegíteni az egyházi közösségek befogadó és együttműködő képességét.

A projekt célcsoportjába a cigánypasztoráció terén, Magyarországon, Szlovákiában, Ukrajnában és Romániában tevékenykedő egyházi és világi szakemberek tartoztak (papok, szerzetesek, hitoktatók, egyházközségi munkatársak, civilek, stb.). A programokon elsősorban a Boldog Ceferino Intézet magyarországi tapasztalatai szerint, egyházi módszertan alapján kialakított tematikát követték. Ezért kerültek értelemszerűen az elsődleges célcsoportba az egyházi szakemberek, míg a világi munkatársak a projekt másodlagos célcsoportját alkották.

A projekt sikeres lebonyolítását követően olyan módszertani ismereteket, tapasztalatokat, jó gyakorlatokat összegző anyag áll elő, amit mind a hazai, mind a külföldi partnerek használni tudnak munkájuk során, és ami kiemelten segítheti munkájukat, elhivatásukat. A fenti módon alkalmazott, közösen fejlesztett anyag és módszertan segítségével eredményesebbé válhat a mélyszegénységben élő pasztoráltak felzárkózása, valamint a cigányság remélhetőleg jóval nagyobb számban lesz bevonható a jövőbeni programokba. Nő a papság és a társadalom szociális érzékenysége, amely nagyban hozzájárul a felzárkózást támogató programok sikeres megvalósításához.

A projekt keretében – workshopokon, egyéb eseményeken – megvalósuló személyes találkozók lehetőséget adtak a területen dolgozó, de eddig egymással kapcsolatban nem lévő szakemberek számára, hogy bővítsék kapcsolati hálójukat, és azon keresztül látókörüket, módszertani ismereteiket.

4. Háttér: mit tudhatunk a magyarországi cigányságról

A cigánypasztoráció tárgyalásához alapvető fontosságú a célcsoport meghatározása: definiálni szükséges, hogy kiket tartunk a cigánysághoz tartozónak és mi alapján soroljuk be Magyarország polgárait e kisebbségi csoportba. Ez alapján tudjuk ugyanis megmondani, hogy a cigánypasztorációs tevékenységet hol és kiknek a körében kell végeznünk, illetve, hogy mik azok a módszerek, amikkel a magyarországi cigányságot el tudja érni a katolikus egyház.

A cigánysággal kapcsolatos kutatások alapkérdése, hogy kit tekintünk cigánynak. A népek, és nemzetiségek határvonalai sosem élesek, de mint látni fogjuk ezt a határvonalat a magyarországi cigányság köré hatványozottan nehéz lenne megrajzolni.

4.1. Cigány népesség nagysága

A magyarországi cigányok jelentős része nem vallja meg etnikai hovatartozását a hivatalos statisztikai vagy egyéb felmérésekben. A cigányságukat titkolók aránya az aktuális társadalmi állapotoktól, a közbeszédben tapasztalható változásoktól függően ingadozik. Ezért a csalóka hivatalos statisztika mellett a kutatók évtizedek óta igyekeznek más módszerekkel is felmérni a magyarországi cigányok számát.

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint az országban az adatfelvétel idején 315 583 fő vallotta magát cigánynak.³ A népszámlálás során a cigánysághoz való tartozást az etnikai és nyelvi hovatartozásra vonatkozóan kiterjesztően használták, azaz ebben a számban egyszerre jelennek meg

- azok, akik magukat részben vagy egészben a cigánysághoz, mint nemzetiséghez tartozónak vallják, vagy
- azok, akik valamely cigány nyelvet anyanyelvként vagy családi, baráti közösségben használt nyelvként használják.

³ http://www.ksh.hu/nepszamlalas/nemzetisegi_adatok_sb

A nem statisztikai alapú megközelítésben leggyakrabban azt a módszert alkalmazzák, hogy azokat tekintik cigánynak, akiket a környezetük a nyelvük, életmódjuk, bőrszínük alapján cigánynak tart. A módszer a statisztikai adatgyűjtéssel szemben felfelé torzít: sok esetben az adatközlők a szegényeket is cigánynak tekintik.⁴

Azoknak az aránya, akiket a környezetük cigánynak tart, a statisztikai adat többszöröse lehet. Ezek a becslések nagyon tág spektrumon mozognak: a rendszerváltás után készített legtöbb felmérés 400 000 és 900 000 fő közé tette a cigányok számát.⁵ Egyes mai megszólalók akár egymillió főre is teszik a magyarországi cigányok jelenlegi számát.⁶

4.2. Nyelvhasználat

A cigányság nem egységes nyelvi szempontból, jelentős többségük nem is beszéli egyik cigány nyelvet sem. A 2011. évi népszámláláson a magukat cigánysághoz kötődőnek vallók (315 583 fő) közül, csak minden negyedik-ötödik személy (70 749 fő) mondta, hogy valamelyest (anyanyelvként vagy családi, baráti körben) használja valamelyik cigány nyelvet. Ez a csoport is megoszlik azonban az alapján, hogy melyik nyelvet, nyelvjárást beszélnek a kérdezettek.

Mivel a cigányság a fentiek alapján nehezen definiálható, és a cigányok létszámára vonatkozó valós adatokat sem ismerhetjük, azt sem tudjuk megmondani, hogy a valóságban hány magyarországi cigány beszél cigányul. Feltételezhetjük csak, hogy a többszázazres-egymillió cigányság tagjai a statisztikában magukat cigánynak vallókéhoz hasonló, 20-25%-os arányban beszélnek a cigány nyelvek valamelyikét.

Azaz a cigányok meghatározó többsége nem kötődik a cigány nyelvekhez. Távolról sem beszélhetünk tehát arról, hogy „a cigányok” körében végzett sikeres evangelizációhoz és

⁴ Péntes János, Tátrai Patrik, Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben in Területi Statisztika, 2018, 58(1): 3–26 (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>) 8. p.

⁵ Péntes János, Tátrai Patrik, Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben in Területi Statisztika, 2018, 58(1): 3–26 (<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>) 9. p.

⁶ P Tóth Nóra: „Tartozom a cigányoknak az evangéliummal” – Interjú Orsos Zoltán celldömölki plébánossal. Magyar Kurír, 2019. október 29. <https://www.magyarKurir.hu/nezopont/-kezdjuk-el-vegre-komolyan-venni-az-istent-interju-orsos-zoltan-celldomolki-plebanossal>

pasztorációhoz a cigány nyelven keresztül vezetne az út. A cigányul beszélő, nyelvi hagyományait őrző közösségek körében ez minden bizonnyal fontos eszköz, de a cigányok többségét ezen a módon nem lehet megszólítani.

4.3. Földrajzi megoszlás

Ugyan Magyarország minden régiójában élnek cigányok, de a cigány lakosság földrajzi eloszlása nem egyenletes és nem követi a régiók lakosságarányát sem. Érdekes megvizsgálnunk, hogy a teljes magyar népességnek hány százaléka él az ország egyes régióiban és ezzel összevetni azt, hogy a becsült cigány népesség hogyan oszlik el a régiók között. A Debreceni Egyetem 2010-2013 között készült felmérése szerint a magyarországi cigányság közel fele (48%) él az ország észak-keleti régióiban, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon,⁷ míg ebben a két régióban az ország népességének valamivel több, mint negyede (27%-a) lakik.⁸ A Dél-Dunántúlon a magyarországi cigány népességnek szintén valamivel nagyobb hányada él (11%) mint amekkora arányt a régióban élők képviselnek az ország összlakosságához viszonyítva (9,39%). Ez tehát az a két terület az országon belül, ahol a cigányság a régiós népességátlagot meghaladó arányban él.

További körülbelül egyötödük (21,8%) a Közép-Magyarországi régióban él – amely régióon belül meghatározó Budapest, ahol a cigányok körülbelül hetede (13,8%) él. Jóval kevesebben vannak a ritkább településszerkezetű Dél-Alföld régióban és Dél-Dunántúlon is, ahol körülbelül a magyar cigányság egy-egy tizede él (8,9% és 11%), valamint Közép-Dunántúlon (6,1%).

4.4. Demográfiai mutatók

A 2011-es magyarországi népszámlálás adatai szerint a magyar cigány népesség korösszetétele jelentősen eltér a magyar népesség korösszetételétől. A népszámláláskor a 15-59 éves aránya körülbelül azonos volt a nem-cigány lakosságon (61,2%) és a cigány

⁷ Péntes János, Tátrai Patrik, Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben, *Területi Statisztika*, 2018, 58 (1): 3–26. 11. p.

⁸ Magyarország népességének regionális megoszlására lásd: KSH: 2011. évi népszámlálás. 3. Országos adatok, Budapest, 2013 (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf) 3.1.1 A népesség száma, népsűrűség 84-97 p.

lakosságon belül (61,2%) A cigányok körében azonban több, mint kétszer akkora volt a 14 évesek vagy annál fiatalabbak arány (32,4%) mint a magyarok körében. Ezzel szemben az idősek, 60 évesek vagy idősebbek aránya a nem-cigány lakosságon belül négyszer akkora (24,5%), mint a cigány lakosságon belül (4,6%). A cigányságra vonatkozóan tehát, a nem-cigány népességhez viszonyítva, két népesedési jelenséget fedezhetünk fel: magasabb gyermekvállalási hajlandóságot és korai halandóságot.⁹

A népszámlálási adatok alapján ugyanakkor azt is elmondhatjuk, hogy a cigányságot a nem-cigány lakossághoz viszonyítva magas, de csökkenő gyermekvállalási hajlandóság jellemzi. Egy nem-cigány nőre vetítve (a lezárt termékenységi ciklust vizsgálva) az átlagos gyermekszám 1,9, míg a cigányokat vizsgálva 3.2. Míg azonban a magyarok körében ez a szám stagnál, a cigányok körében meredeken zuhan: a 60 évesnél idősebb cigány nők – tehát az előző generáció – körében az egy nőre eső gyermekszám még 4,4 volt.¹⁰ A KSH mérése szerint a csökkenés oka a négy vagy többgyerekes családmódel drasztikus visszaesése a cigányság körében.¹¹

Ugyan a cigányság körében még mindig a háromgyermekes családmódel a leggyakoribb, a cigány nők korábban, és több gyermeket vállalnak, mint a nem-cigány nők, de a hagyományos idealizált-romantikus elképzelésekben élő, négynél több gyerekes cigány nagycsalád visszaszorulóban, eltűnőben van.

4.5. Következtetések

Mint az az imént idézett statisztikai adatgyűjtések és kutatások eredményéből látszik, Magyarországon homogén cigány népességről nem beszélhetünk. A magyarországi cigányság sem nyelvi, sem földrajzi szempontból nem alkot egységet, így jelenleg egy egységes cigány identitás kialakulásának feltételei sem adóttak.

Ezért aligha lehet egységes módszertant kialakítani „a cigányság” körében végzett pasztorációs tevékenységhez. Súlyponti területként megjelölhető az ország keleti és északi

⁹ A hazai nemzetiségek demográfiai jellemzői in Statisztikai Tükör, 2015/82, 2015. december 16. 3. p. (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nemzetiseg_demografia.pdf)

¹⁰ Statisztikai Tükör, 2015/82, 5.p

¹¹ Statisztikai Tükör, 2015/82, 6.p

része, illetve Budapest és a dél-dunántúli területek, de régióként, tájegységként, sőt akár falvanként változik, hogy melyik közösséget miként lehet megszólítani.

Eredményes cigánypasztorációs stratégiát tehát kizárólag egyházmegyékre, sőt főesperességekre lebontva lehet készíteni, figyelembe véve a területen élő cigányság lélekszámát, kulturális, szociális helyzetét.

5. Megközelítések a cigánypasztorációban

A projekt során készült dokumentumok és az általunk megszólított szakemberekkel készített háttérbeszélgetéseink alátámasztják, hogy jelenleg az érintettek körében nincs összhang a cigánypasztoráció megközelítésével kapcsolatban. Abban még egyetértenek az érintettek, hogy a cigánypasztoráció a cigányság körében végzett szolgálatot jelent, ami a hagyományos lelkipásztori tevékenységek mellett számos területre kiterjed, és ami magában foglalja az evangélium hirdetését, a cigányság lelki gondozását, támogatását is. Igen sok feltárt gyakorlatban és sok megkérdezett beszámolójában szerepelt például, hogy a cigánypasztoráció gyakorlatához tartozik oktatási, szociális tevékenység is – jellemzően a közösség minden korcsoportjára kiterjedően.

5.1. Eltérő motivációk

A tevékenység tehát mindenütt sokrétű. Eltérő azonban, hogy a cigánypasztorációt végzők hova teszik a hangsúlyt a pasztorációs tevékenységek között: egyesek a vallási, mások a szociális-oktatási tevékenységet érzik fontosabbnak. Ennek oka, pedig a résztvevők motivációjában keresendő: többféle motivációs részelemet is azonosítani lehet, és bár ezek majd mindegyike megjelenik minden megszólaltatott szakembernél, de nem ugyanazzal a hangsúllyal. Egyszerűbben mondva: arra a kérdésre, hogy „miért fontos a cigánypasztoráció?”, mindenki nagyjából ugyanazokat a válaszokat adja, de jelentős eltérést tapasztalunk abban, hogy ezek közül a válaszok közül ki melyiket tartja elsődlegesnek, melyiket elhanyagolhatónak. Ebből pedig az következik, hogy ki ezt, ki pedig azt a típusú aktivitást tartja fontosabbnak a cigánypasztoráció keretében.

A jelenséget úgy is megfogalmazhatjuk, hogy bár a cigánypasztorációban részt vevők mindegyikét az evangéliumi örömhír eljuttatásának célja motiválja tevékenysége során, de arról eltérnek a vélemények, hogy ehhez a célhoz milyen úton lehet eljutni. Így ki erre, ki arra a tevékenységre helyezi a hangsúlyt.

A következőben kísérletet teszünk rá, hogy ezeket a motivációs részelemeket bemutassuk.

5.1.1. Vallási motivációs tényező

A közreadott dokumentumokból és az általunk készített háttérinterjúkból kiderül, hogy a cigányság megszólításában és pasztorációjában számos résztvevő lehetőséget lát arra, hogy a magyar katolikus egyház azon keresztül új híveket vonjon be.

A magukat vallásosnak tartók, vallásgyakorlók száma Magyarországon folyamatosan fogy¹², és a katolikus egyházat paphiány sújtja. Ezen a helyzeten döntően változtatni lehetne, ha az egyháztól távol lévő cigányságot sikerülne megszólítani. A projekt tanúsága szerint a cigányokra jellemző egy hagyományos fogékonyság a vallásosságra, gyakran még a hagyományát vesztett és nem vallásos cigányoknál is átlag feletti a nyitottság a transzcendencia felé. Ezért a hozzájuk közeledő pasztorációs munkatársak – ha megtalálják a megfelelő eszközöket – idővel sikeres evangelizációs munkát végezhetnek, és sokakat bevezethetnek az egyházba.

Több cigánypasztorációs szakember is beszámol róla, hogy ebben a transzcendencia iránt nyitott közegben számos kiségyház és szekta is megtalálja a maga táptalaját: a cigányság körében jelentős az ilyen kisebb felekezetekhez csatlakozók aránya. Egyik megszólaltatott interjúalanyunk egyenesen úgy fogalmazott, hogy a cigánypasztorációs munka azért is fontos ebben a közegben, mert az egyház nem engedheti át a híveit más felekezeteknek.

„Egyre nagyobb teret kapott a ’90-es évektől a cigánypasztoráció. És még nagyobb teret is fog kapni, hiszen az országunknak már az egy tizedét ez a populáció teszi ki, a cigányoknak a népcsoportja. Éppen ezért az egyháznak nagyon gyors ütemben kell azon gondolkodnia, hogy hogyan tudja aktivizálni, bevonni ezeket az embereket, sőt egyáltalán megszólítani. Mert a cigány közösségeket általában a szekták is szokták támadni, bevonni. Nem engedhetjük a híveinket át. Problémát jelent az nem csak a cigányoknál, hanem a magyaroknál is, hogy II. János Pál pápa 90-ben, amikor Magyarországra látogatott, már az országunkat akkor missziós területnek nyilvánította. Tehát nagyon sokan, akik meg is éltek vagy élnek a vallásukat vagy vallásos családból jönnek, nem tudják, hogy milyen dolgokkal jár

¹² Népszámlálás 2011 – 21. Vallási felekezetek demográfiai jellemzői. KSH, 2016. július (http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_21_2011.pdf)

az, ha valaki keresztény ember. Tehát a kereszténységnek az alapvető értékeivel nincsenek a gyakorlatban tisztában. Ezért egy utókezelésre is szüksége van, már nem tudják tisztán, hogy milyen dolgokkal jár az, hogyha valaki keresztény ember. Mert legtöbbször ugye, gyakorlatban, gyermekkorban veszik fel a keresztséget, de felnőttkorban ezt tudatosan kellene művelni. És az erre a tudatosságra való nevelés – a hitünk védelmében, megőrzésének az érdekében – szükséges lenne. A cigánypasztorációban kifejezetten. Mivel a szekták azt szeretik, hogyha egy bizonyos alappal rendelkeznek az Istenről. És pap hiányában, hogyha egy szekta valahol megkörményez egy cigány csoportot, akkor valószínűleg – csak azért, mert az Istenről beszélnek nekik – akkor csapódni fognak hozzájuk.”

Azok a szakemberek, akik ezt a motivációs tényezőt érzik a legfontosabbnak, a cigányság vallási életének szervezésére helyezik a hangsúlyt, a liturgikus életbe való bevonást, a vallásos közösségi események (hittan, zarándoklat) szervezését helyezik előtérbe.

5.1.2. Politikai motivációs tényező

A cigánypasztoráció mai irodalmában hangsúlyosan jelen lévő nézet, hogy a cigány-magyar együttélés szempontjából kulcsfontosságú időket élünk, mivel a cigányság körében egyfajta „öntudatra ébredés”, integrációs folyamat zajlik. E nézet képviselői szerint ez a folyamat, ha nem kap a többségi társadalom részéről megfelelő támogatást, akár társadalmi feszültséghez és konfliktushoz is vezethet. Székely János püspök figyelemfelhívónak szánt megnyilatkozásaiban egy „második Trianon” eljövételének veszélyére figyelmeztet, mivel meglátása szerint a cigányság integrációja, amit a többszörösen nyomorúságos helyzet tüze táplál, akár nagyobb területek Magyarországtól való fizikai elszakadását is magában hordozza.

E megközelítés jó példáját adja Dúl Géza tanulmányának bevezetője, amely a projekt módszertani kézikönyvében jelent meg¹³:

¹³ Dúl Géza: Nyitottság és kölcsönösség – lelkipásztori tapasztalatok a cigánypasztorációban in „Szolgálatok az Úrnak örömmel!” Cigánypasztorációs kézikönyv. 28.41. p.

„Egyre többen érzik, hogy fáradozásunk a cigányság és többségek kapcsolatának rendezésén nem egyszerűen emberiesség kérdése, nem csak humánus emberi magatartás, jó ízlés kérdése, hanem nemzeti sorskérdéssé kezd nőni. Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy választhassunk: akarunk-e foglalkozni vele vagy nem? A nemzet kettészakadásának veszélyéről, »új Trianon« fenyegetéséről beszél Székely János püspök.¹⁴ Ahhoz, hogy előrelépjünk, az egymásról alkotott képnek, a szemléletünknek kell megváltoznia. Az évszázadok óta velünk együtt élő cigányság öntudatra ébredésének pillanatait éljük. Újfajta kapcsolat éledezik a többségi és a roma társadalom között. Kényes időszak ez, mert ha ebben támogatást, segítséget kap a cigányság, egyszerűbben, gyorsabban egy új harmonikus együttélés születhet, viszont a törekvések meg nem értő, erőszakos, rossz kezelése következtében súlyos konfliktusok, szakadások következhetnek. Tehát a cigánypasztoráció nem holmi jámborsági kérdés, nem csak az Egyház »belügye«.”

Kérdés azonban, hogy e megközelítés mennyire támasztható alá tényekkel. Kérdés, hogy a cigányság körében ez az „öntudatra ébredési” folyamat valóban jelen van-e, vagy az asszimilációs folyamatok erősebbek. Egyik interjúalanyunk e kérdéssel kapcsolatban ez utóbbi álláspontra helyezkedett, amikor a cigánypasztoráció meghatározására kértük:

„Azért vagyok nehéz helyzetben, hogyha erre választ kell adnom, mert napjainkban nagyon gyorsan – és énszerintem egy húsz éven belül – el fognak tűnni azok az elemek, amik alapján azt mondhatjuk, hogy valaki cigány, ami alapján behatárolható. Hiszen annyira globalizálódtak, annyira világfalu lett a cigány kisközösségeknek is az élete, hogy azok a tradicionális jegyek, amelyek alapján beazonosítható volt valaki, hogy ő cigány, azok eltűnnek. Egyre kevesebben kezdik el beszélni a nyelvet. Egyre jobban átalakul a cigány családoknak – egyébként ami nekem a fókuszomban áll, tehát a család, a cigány családoknak – a pasztorációja. Ami fontos még ugye: a nyelv, egyre kevesebben táncolnak, cikinek érzik a hagyományos öltözetet. Tehát van több olyan kutató ismerősöm, akik ugyanezt alátámasztják, hogy szerintük is ez teljesen el fog tűnni egy idő után. Teljesen.

¹⁴ Székely János a cigányság helyzetéről: Az utolsó órában vagyunk, az új Trianon felé. Magyar Kurír, 2019. március 31. (<https://www.magyarkurir.hu/hirek/szekely-janos-ciganysag-helyzeterol-az-utolso-oraban-vagyunk-az-uj-trianon-fele>)

Most már egy felgyorsult asszimiláció van, hiszen a több mint kétharmada a cigányoknak romungro származású, azaz magyar cigány, aki magyar módra él.”

5.1.3. Felzárkózási motivációs tényező

A cigánypasztorációban részt vevő minden megszólalót mélyen megérint és motivál a cigányság nyomorúságos gazdasági és kulturális helyzete. Több megszólaló számára a legfontosabb motivációs tényező a cigánypasztorációs tevékenységben, a szenvedő emberhez és közösséghez való odafordulás, a körükben való aktív jelenlét, a valós problémák megoldásában való részvétel. Mindaddig nem lehet ugyanis eljuttatni az evangéliumi örömhírt azokhoz, akik a legalapvetőbb hiányoktól szenvednek, amíg ezeket a hiányokat a legelemibb szükségletek szintjén nem elégítik ki. A pasztoráció ebben a megközelítésben nem jelenthet tehát „direkt” evangelizációt. A vallási gyakorlat csak a pasztoráltakkal megélt közösségre épülhet, azaz arra a gyakorlatra, aminek során a cigánypasztorációt végző jelen van a cigány közösség mindennapi életében, és részt vesz a hátrányos helyzet leküzdésében.

Azok, akiknél ez a szempont erőteljesen megjelenik a cigánypasztorációs tevékenység során, nagy hangsúlyt helyeznek a cigányok közötti jelenlétre, és úgy látják, hogy az evangéliumi örömhír átadásának legjobb módja maga ez a segítő jelenlét.

„Hát az alapküldetésünk ugye, ugyanaz, mint Jézusé. Jézus úgy fogalmazza meg Izaiás nyomán a sajátját, hogy örömhírt vinni a szegényeknek. És ott kicsit föl is sorol belőle Izaiás, hogy vigasztalni a szomorúakat, gyógyítani a betegeket, szabadon engedni a foglyokat, satöbbi-satöbbi. Tehát, hogy ez egy konkrét emberi szolgálat. Körülbelül ez az evangélium-hirdetés az, amit én úgy mondtam, hogy jelen lenni, figyelni és segíteni. Mert ha valaki éhes, akkor annak nem az az evangélium, hogy éneklünk egy szép himnusz, hanem az, hogy megkenjük a kenyerét, és még ha hozzá szalámi is kerül rá, akkor meg végképp jó hír ez. De máskor az a jó hír, az örömhír, hogy vannak emberek, akikkel szóba állhatunk, vagy meghallgatnak, vagy törődnek velünk. Máskor az a jó hír, hogy tartozhatunk egy imaközösségbe, vagy részt vehetünk a misén, vagy... Tehát, hogy amiben éppen az ember hiányt szenved, vagy defektusa van, vagy korlátolt a maga helyzeténél vagy akár a bűneinél fogva, abban ez a szeretetnek egy fölszabadító jele. Ez az evangélium-hirdetés nagyjából. És

ez a megjelenítése annak, amit Jézus megismert az Istenből, az Atyából velünk. A pasztoráció, az meg a pásztor szóból származik. Ugye ennek is vannak mély bibliai gyökerei. Ami azt jelenti, hogy szintén jelen lenni, és folyamatosan törődni azokkal, akik hát éppen szenvednek. Tehát ez egy folyamatos jelenlétet kíván. A kettő akár átfedésben is lehet egymással.”

Éppen ezért vannak, akik szerint nem kifejezetten cigánypasztorációra, hanem szegény pasztorációra van szükség. Különbébe beavatkozás területeken – oktatás, munkahelyteremtés stb. – a szegények felzárkózását kell szem előtt tartani. Annál is inkább, mert a cigányság belátható időn belül már nem fog elkülönülni.

5.2. Eltérő megközelítések

A fenti motivációs tényezők nem zárják ki egymást: közülük egyszerre több, vagy akár mindegyik is megjelenhet a cigánypasztorációban dolgozók gondolkodásában. Az azonban, hogy melyik tényező kap hangsúlyt, alapvetően befolyásolja a cigánypasztoráció gyakorlatát. A nézőpontbeli különbségekből fakadóan ugyanis a cigánypasztorációval gyakorlatban foglalkozók között vannak, akik szűken, s vannak, akik tágabban értelmezik, hogy mi tartozik tevékenységi körükbe. Az eltérő motivációkra és hangsúlyokra a későbbiekben részletesen visszatérünk.

A fenti együtt élő megközelítések tehát eltérő utakat járnak be annak megválaszolása során, hogy *miért* szükséges, *miért* fontos a cigánypasztoráció. Van azonban egy olyan válasz a kérdésre, ami a statisztikai adatok tükrében megkérdőjelezhetetlen: a cigány népesség számaránya és növekedése. Akár a beolvadás, akár az önálló identitás megerősödése vár a cigányokra, a katolikus egyház nem hagyhatja megszólíthatatlanul ezeket a lelkeket, akik a magyar társadalom közel egytizedét teszik ki.

6. A cigánypasztoráció története

6.1. A cigánypasztoráció kezdete

A magyarországi cigánypasztoráció történetéről csak valamivel kevesebb, mint egy évszázadra visszamenően vannak dokumentált adataink az ország egyes területeiről. A szájhagyomány számos helyen megőrizte olyan papok és szerzetesek emlékét, akik kapcsolatba kerültek a cigánysággal, majd elköteleződtek a körükben végzett evangelizációs munka mellett és életüket feltették erre a feladatra. Háttérbeszélgetéseink során egyik interjúalanyunk is beszámolt arról, hogy a helyi hagyományban még él ilyen személyek emléke:

„Igazából az elindulás Magyarországon... Nagyon érdekes, hogy mindig voltak ilyen önkéntes partizánok – papok, szerzetesek – akik valahogy kapcsolatba kerültek cigányokkal és utána hát belésszerettek úgymond ebbe a szolgálatba. (...) De akár ezen a területen, ahol én dolgozok most 40 éve, itt is volt előttem sokkal-sokkal, ferences szerzetes, aki az [X] cigánytelepeken működött, és még az én időmben emlékeztek rá az öregek. Tehát hogy voltak többen ilyenek.”

Feltételezhető, hogy a múlt század első harmadát megelőzően is zajlott cigánypasztorációs munka az ország több pontján, de ezek a kezdeményezések nem intézményesültek, elszigeteltek és dokumentálatlanok maradtak. De nem csak a cigánypasztorációról, de még a cigányság vallásosságáról, vallásgyakorlatáról sem maradt feljegyzés még a szocialista diktatúra évtizedeiből sem. Balogh Győző doktori értekezésében a cigányság hiedelemvilágával, vallásosságával és pasztorációjával kapcsolatos szakirodalom feltárása során arra jut, hogy a témakörben számottevő munkák – tehát amelyek nem csak utalások és vélemények szintjén érintik e témákat – csak az 1990-es évek után születtek. Balogh atya itt Rostás-Farkas György, Náday Gyula és Székely János püspök vonatkozó műveit említi.¹⁵

¹⁵ Balogh Győző János: A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között. PhD értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019. 52-57. p.

A cigánypasztoráció egyik első dokumentált, és mai napig meghatározó személye, Sója Miklós görögkatolikus atya. Öröksége a mai napig meghatározó, azt a projekt minden résztvevője megemlíti. De túlzás nélkül állíthatjuk, hogy alakja szinte minden, a témában született megszólalásban és szinte minden a témával foglalkozó dokumentumban megjelenik. Sója Atya 1941-ben, Hodászon kezdte meg szolgálatát a cigányság körében. Missziójának célja a méltóság visszaadása, a társadalomba történő visszavezetés, Istenhez történő vezetés volt. A célok elérésének első eszköze a búcsú volt.

1942 szeptember 13-án először vettek részt cigányok a pócsi búcsúban. Ezen a napon vagy a hozzá legközelebb eső vasárnap tartják a keresztfelmagasztalási búcsút Máriapócon, amely azóta a pócsi búcsúk rendjébe, mint cigány búcsú került be. Ezeken az alkalmakon napjainkig a Hodászon vagy Kántorjánosiban levő cigány egyházközség celebrálja a misét cigány nyelven. Sója Miklós idejében gyalog jártak a pócsi búcsúra, később szervezetten, busszal, illetve manapság sokan saját autóval mennek. Az idők folyamán a cigányok egyre jobban kezdtek készülni a búcsúra, mely egyik legfontosabb eseménnyé vált az életükben.

Az első máriapócsi zarándoklat után kezdtek el törekedni arra a hodászi hívek, hogy saját templomuk legyen. Először béreltek egy épületet, majd vásároltak egyet, ahhoz hozzáépítettek. Két kezük munkája és sok-sok segítség eredményeként végül lett saját temploma a közösségnek, amire mai napig nagyon büszkék.

Sója atya bevonta a cigány nyelvet is a liturgiába. Saját maga fordított liturgikus szövegeket cigány nyelvre, majd betanította a cigányoknak, hogy jobban be tudjanak kapcsolódni a liturgiába. A templomépítéssel létrejött és megerősödött a cigány egyházközség.

A Sója Miklós atya által megkezdett munka eredményes volt. Miklós atya szeretettel tanította a Biblia ismeretére a fiatalokat, közben írni-olvasni is megtanultak. Munkájának három pillére volt: hit, munka, oktatás. Ma Hodászon nincs olyan felnőtt, aki ne fejezte volna be az általános iskolát. A gyerekek középiskolában tanulnak tovább, többen egyetemre, főiskolára mentek. Néhányan pedig az egyetem elvégzése után – óvónő, védőnő, szociális gondozó – vissza tudtak menni Hodászra dolgozni, mert már van olyan intézményhálózat, amely tudja foglalkoztatni őket. A látványos eredmények befogadóbbá tették a helyi társadalmat.

Nem véletlen, hogy ma, 2019-ben is a hodászi mintát veszik alapul, akik szeretnék cigánypasztorációs munkát kezdeni.

Sója Miklós atya nyomdokain többen elindultak így például a dél-dunántúli régióban Lankó József, Somos László atyák. A cigánypasztorációs tevékenység azonban még ezt követően sem intézményesült. A katolikus egyház a rendszerváltást követően számos oktatási intézményt indított, illetve számos intézmény fenntartását vette át az államtól, és nagyobb szerepet vállalhatott az egyház szociális téren is. Ez adott lehetőséget a cigánypasztorációs tevékenység kiterjesztésére is. Ekkortól indult jelentősebb fejlődésnek a magyarországi cigánypasztoráció, ami immár kiterjedt a hagyományos liturgikus-pasztorációs tevékenységek mellett az oktatás, a szociális ellátás, a szabadidő területére is. A lokális, egyházmegyei kezdeményezések mellett a rendszerváltással újrainduló szerzetesrendek (pl. Boldogasszony Iskolanővérek, jezsuiták, ferencesek, maristák, premonstreiek, szaléziak) is részt vállaltak a munkában.

A Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsa által 2005. december 8.-án kiadott, „Irányelvek a cigánypasztorációban” című dokumentum adott újabb lökést a magyarországi cigánypasztorációnak.¹⁶ A dokumentum ösztönözte a püspöki karokat, hogy egyházmegyei szinten gondoskodjanak a cigányság lelki gondozásáról, és ennek nyomán a Magyar Katolikus Püspöki Kar döntött az cigánypasztorációért felelős referensi posztok létrehozásáról a magyar egyházmegyékben.

6.2. A cigánypasztoráció jelene

A tanulmányunk készítéséhez folytatott háttérbeszélgetések arra világítottak rá, hogy a magyarországi cigánypasztoráció továbbra is az intézményesülés és hálózatosodás előtti fázisban van: a referensi hálózat felállt, az ország számos pontján zajlik sokrétű cigánypasztorációs munka, ám nincs még olyan átfogó és aktív intézményi struktúra, ami a területen dolgozó egyházi és világi munkatársakat támogatná.

¹⁶ Irányelvek a cigánypasztorációban. Vándorlók és Utazók Lelkigondozásának Pápai Tanácsának dokumentuma. Róma, 2005. december 8. (<https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=445>)

A magyarországi cigánypasztoráció jelentős fejlődésen ment keresztül a rendszerváltást követően. A jelenlegi aktív projektek egy része egyházi szervezetekhez, másik része pedig személyekhez köthető.

- Színes a cigányság körében feladatot vállaló egyházi szervezetek palettája: több szerzetesrend is tart fenn oktatási vagy szociális intézményeket, és egyházmegyékhez is kötődnek ilyen intézmények. Kevés olyan szervezet van ugyanakkor, amelyik komplex feladatellátásra rendezkedett be.
- A szervezetek mellett vannak kimondottan személyhez, személyekhez kötődő programok is, amelyeket nem szervezet végez, hanem egy-egy lelkes személy, kicsi önkéntes csoport. Illetve szervezetek is működnek olyan formában, hogy ha a vezető valamilyen oknál fogva nem tudná a munkáját folytatni, nagy valószínűséggel megszűnne a szervezet tevékenysége.

Fontos szerepet játszanak továbbá a lelkeségi mozgalmak is, amelyek közül a cigánypasztorációban leginkább a Cursillo mozgalom van jelen.

Az intézményesülés fontos elemeként létrejött az egyházmegyéken belül a cigánypasztorációs referensek rendszere, és a Magyar Katolikus Püspökkari Konferencia 2014-ben létrehozta a Boldog Ceferino Intézetet azzal a céllal, hogy a magyarországi cigánypasztorációt koordinálja. Az Intézet fő tevékenysége a cigányok lelkipásztorkodásával megbízott egyházi személyek, hitoktatók és munkatársaik tevékenységének segítése. A munkatársak a személyes kapcsolattartáson keresztül felméri a módszertani és pasztorális téren felmerülő igényeket, és találkozók, képzések formájában támogatni igyekeznek a szolgálatban résztvevőket. A helyi cigány közösségeket is igyekeznek támogatni, ennek egyik területe a Hit iskolája elnevezésű lelkipásztori munkatárs képzés, illetve a közmunkaprogram kereteiben a különböző közösségi feladatok elvégzésére alkalmazzák a helyi közösséghez tartozó cigány testvéreket. A Boldog Ceferino Intézet Hit Iskolája programja és a Cursillo célja, hogy alkalmas cigány közösségi vezetőket találjon, akik egyfajta kapocs szerepet töltenek be a cigány közösség és a helyi lelkész között.

A cigányságért dolgozó személyek, egyházi szervezetek együttműködése kezdetleges, pedig azok a résztvevők, akik és amelyek megteremtik az együttműködés formáit, képesek

megsokszorozni eredményeiket. Ugyan a referensi hálózat létrejött, ám az általunk megkérdezettek közül többen arról számolnak be, hogy működése még nem egyenletes esetenként formális. A cigánypasztorációban jelenleg feltárható együttműködések gyakran alulról szerveződnek, mivel a terepen dolgozók felismerik az ebben rejlő erőforrásokat, szinergiákat. Ennek jó példája az Egyházi Szociálpedagógia Hálózat és a Sója Miklós Szövetség. Évente képzések, két évente konferenciák, műhelymunkák alakítják az együtt munkálkodást. A kiégésnek erősen kitett munkatársak ezeken az alkalmakon töltöttek tudnak, barátságok, együttműködések alakulnak számos területen.

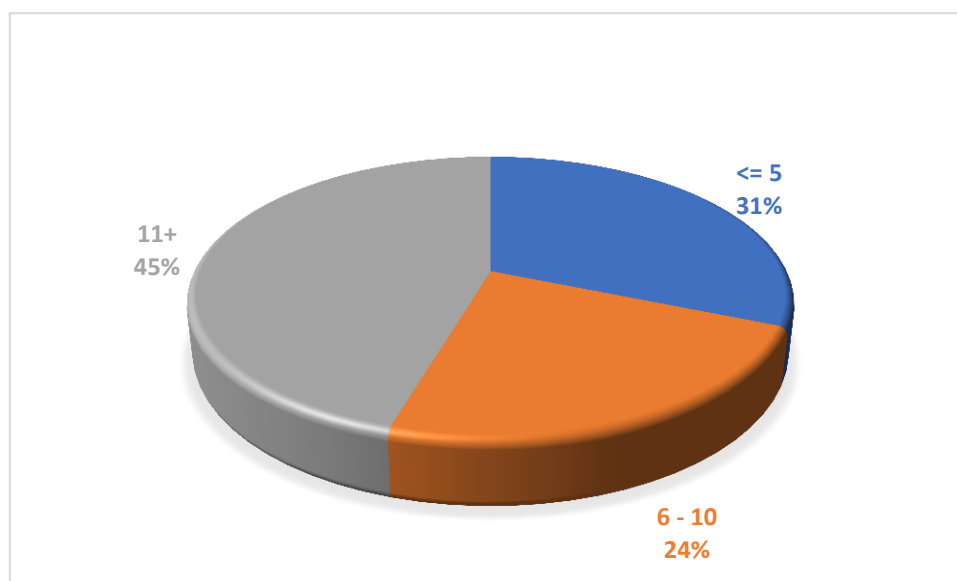
Erre pedig nagy szükség van. A tanulmány elkészítése során lefolytatott interjúink arról tanúskodnak, hogy a cigánypasztorációs szakemberek még mindig elszigetelten dolgoznak, jó esetben saját régiójuk cigánypasztorációs projektjeit, és azok munkatársait ismerik. Jelen tanulmány készítése során olyan – cigánypasztorációs tevékenységükről akár országosan ismert – lelkipásztorokat is megszólítottunk, akik az ország legjelentősebb cigány népességgel rendelkező két régiójában, a Dél-Dunántúlon, vagy az Észak-Alföldön aktívak. De még ők sem tudtak említeni olyan cigánypasztorációban érintett egyházi vagy világi személyt a másik régióból, akivel kapcsolatban állnának.

A cigánypasztorációs szakemberrel készített interjúink arról is tanúskodnak, hogy a terepen dolgozó egyházi és világi szakemberek részéről nagy igény mutatkozik a hálózatosodásra, szomszárják az olyan alkalmakat, amikor egymással találkozhatnak. A projekt egyik szervezőjének megítélése szerint talán épp az volt a projekt legnagyobb hozadéka, hogy a résztvevők az itt kialakult kapcsolatokat tovább ápták, szakmai és emberi téren is. Számára is meglepő volt, hogy a projektben részt vevőknek mennyire fontos volt, hogy értő közegben beszélhettek a cigánypasztorációról. A projekt jelen fázisában olyan szakembereket ért el, akik a területen aktívak, a kevésbé érintettek bevonása még a jövő feladata. De ebben az elkötelezett aktív közegben is nagy igény mutatkozik rá, hogy fóruma legyen a tapasztalatcserének, egymás lelki támogatásának – ami jelenleg nagy hiány a cigánypasztorációban. Különösen fontos ez annak tekintetében, hogy a cigánypasztorációban részt vevőket tágabb környezetük gyakran fenntartással, távolságtartással kezeli, nehezen érti meg.

„Tehát hogy azt azért nagyon sokan bolondnak nézik, akik ebben elkötelezettek, a sodrásba belekerülnek. De hogy van ez a fórum, és hogy ott még plusz szakmai segítséget is kapnak különböző dolgokról, azért nagyon hálásak. Ez egy meglepő eredmény. Tehát, hogy erre szükség van, hogy erről beszéljünk, és hogy összejöhessünk, és ennek jegyében beszélgethessünk. Ez engem meglepett. Ami szerintem eredmény, az az az eredmény, ami már rajtam kívül van: tehát, hogy nálam – tehát a projekt keretében – találkoznak, és utána összejárnak, és szakmai kapcsolatot tartanak. Vagy szakmai is lehet, vagy ilyen lelki kapcsolatot. Tehát ilyen közösségformáló ereje van. Ez szerintem a nagy eredmény. Tehát azért csináljuk, hogy nekik az eszköztáruk, a közösség, a háttér, az erősödjön, és hogyha ezt ők már tovább tudják vinni: ez az eredmény.”

A cigánypasztorációt tágabban értelmezve a munkatársak közé érthetjük mindazokat, akik valamely karitatív szervezetnél munkálkodnak, az önkénteseket, az egyházi oktatás területén dolgozókat és persze konkrétan a lelkészeket és a lelkipásztori kisegítőket. A területen dolgozók panaszkodnak arra, hogy nincs, vagy kevés a munkatárs és magas a fluktuáció. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy az egyházon belüli tevékenységben a foglalkozás és a hivatás sok ember esetében összekapcsolódik: akit a cigánypasztorációs misszió lelkileg megérint, az jó eséllyel hosszabb távon elköteleződik a tevékenység mellett.

Az egyházon belüli foglalkozásában eltöltött évek száma

A kérdőívre válaszolók csaknem fele már több mint 10 éve van egyházon belüli foglalkozásban. Ilyen sokáig nem szoktak megmaradni egy munkaterületen, ha nem hivatás köti oda a szolgálattevőt.

7. A cigánypasztoráció gyakorlata

A katolikus egyház mai cigánypasztorációs gyakorlata sokrétű: az ország számos pontján, számos részterületen működnek cigánypasztorációs gyakorlatok. Jelenleg nincs olyan adatbázis, ami ezeket a gyakorlatokat egységes szempontrendszer alapján, teljes körűen összegyűjtené – noha ennek az esetleges szinergiák kiaknázása és a tervezés szempontjából is haszna lenne. A projekt az első olyan kezdeményezés, aminek keretében megkezdődött ez a rendszerező, gyűjtő munka.

Az alábbiakban – a projekt során összegyűjtött információk alapján – azokat a területeket mutatjuk be, amelyeken az egyház jelen van a cigányság életében. Nem a konkrét tevékenységek, helyszínek számba vétele a célunk – azt megteszi a projekt keretében összegyűjtött „jó gyakorlatok gyűjteménye”. Itt inkább a cigánypasztoráció főbb tevékenységi területeit és azok dilemmáit, lehetőségeit mutatjuk be, kiemelt példákon keresztül.

7.1. Jelenlét

A projekt során megszólított szervezetek és szakemberek első körben mindig a pasztoráltak körében való jelenlét fontosságát emelték ki. Jelen lenni azt jelenti, hogy közel lenni, megszólíthatónak lenni, figyelmesen, türelemmel meghallgatni, elfogadni, befogadni. Tehát az első és legfontosabb, bármi is egy szervezet vagy program karizmája, hogy jelen van a segítettek életében. A jelenlét bármely területen fontos, de elsősorban a szociális, oktatási és pasztorális területeket emelték ki azzal, hogy a lelkipozíció nem választható el sem a rászorulókatól sem az oktatástól.

Bármilyen szép és pedagógiaiilag, módszertanilag és más tudományos alapokon készült terv hiábavaló, ha magunkat nem adjuk oda. Ha időnkből, odafigyelésünkkel nem adunk. Ezt az egyet nem lehet kispórolni. Köztük lenni, megismerni őket, ez mindennek az alapja.

Sokan úgy vélik, sokszor azzal lehet a legtöbbet segíteni, hogy a cigányok közelében élnek, jelen vannak, osztoznak örömeikben-bánatukban és szeretik őket. A tapasztalatok szerint akkor a legeredményesebb a pasztorációs munka, amikor a cigányokkal él a pap. Ha valakit megszeretnek, befogadnak, onnantól az ő szava „szent”.

Ott, ahol, pl. 80% a cigány hívek aránya, nem nehéz velük lenni, velük dolgozni, játszani, mezőgazdasági munkát végezni. Viszont, ha külön élnek, akkor először külön is kell velük foglalkozni, utána lehet a cigány közösséget bekapcsolni a nagyobb közösségbe. A legfontosabb, és legeredményesebb odamenni, velük lenni. A fiatalokat könnyebb megszólítani, nyitottak, érdeklődők, de az idősek már nehezen mozdulnak.

Azokon a helyeken, ahol a településen a cigányok dolgoznak – s szívesen is dolgoztatják őket – a felnőtt közeg a cigánypasztorációban részt vevők szerint „teljesen jó”, ott könnyebb a jelenlét is, könnyebben lehet jó kapcsolatot kiépíteni. Az oktatási intézménnyel is jobb az együttműködés. Van, ahol, ha nagy a feszültség az osztályban, s a problémás gyerekekkel egy pedagógus asszisztens (Ceferino által közfoglalkoztatásban dolgozó cigány nő) játszik, tanul velük, és utána, ha lenyugodott, visszamehet az osztályba.

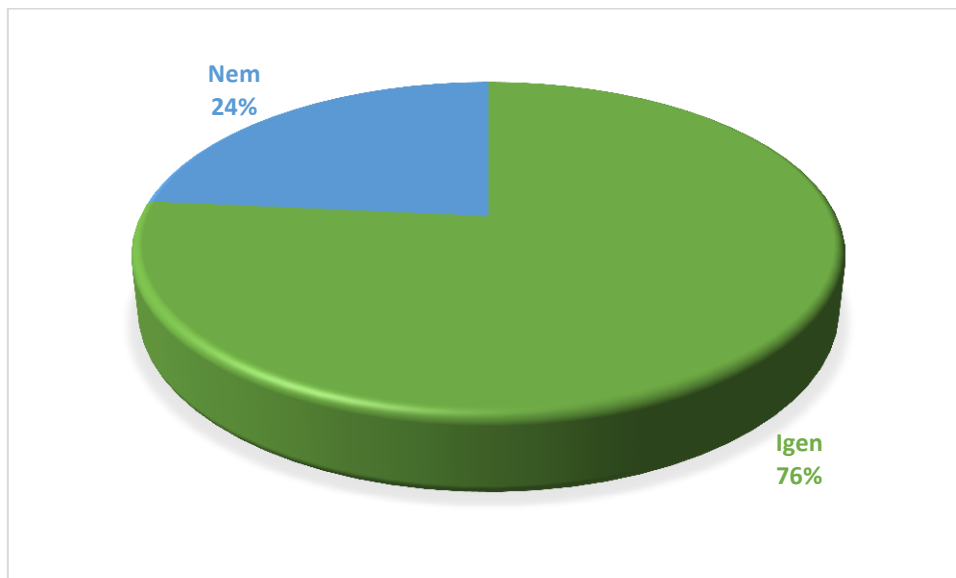
Előfordul olyan is, ahol úgymond „rossz” a katolikus egyház jelenléte, a papról úgy tartják előítéletes, nem akar kapcsolatot a cigányokkal. Ez könnyen azzal járhat, hogy a katolikus egyház teret veszít. Egy ilyen településen, amikor megjelent két protestáns egyház is (pünkösdi, adventista) a cigányok inkább azokhoz mentek és nem a katolikus egyházba, ahol nem érezték a pozitív hozzáállást.

7.2. Evangelizáció

Magának a cigánypasztoráció szükségességének a kérdésében is megoszlanak a vélemények. Vannak, akik a cigánypasztorációt zsákutcának tartják, szerintük nem cigánypasztorációra, hanem szegénypasztorációra volna szükség. Szerintük a pasztoráció célja egyszerűen az evangélium hirdetése minden népnek, így a cigány népnek is. Ugyanakkor többen a szegények támogatását sem tartják előremutató dolognak, mert nem a segélyek oldják meg a problémát.

Azoknak a papoknak a háromnegyede, akiknek jár a gyülekezetébe cigány, a kérdőívre válaszolva azt mondta, külön figyelmet fordít rájuk. A túlnyomó többség feladatának tekinti a pasztorációt. A pasztoráció sikerének egyik fontos záloga, hogy akik végzik, azok feladatuknak, küldetésüknek, hivatásuknak érezzék ezt a szolgálatot. A válaszolók 80%-a feladatának érzi a cigánypasztorációs missziót. (Még azok 70%-a is feladatának érzi, akiknek a gyülekezetébe nem járnak cigányok.)

Fordít-e külön figyelmet a cigány hívőkre?

Akik külön figyelmet fordítanak a cigány hívőkre azok egy része is elsősorban az evangelizációra helyezi a hangsúlyt. Az ő megközelítésükben az a gondolat kerül előtérbe, hogy a cigánypasztoráció fókuszában nem a társadalmi, szociális problémák megoldása áll, hanem az üdvösség, aminek eléréséhez alapvető, hogy átfarmálódjon az ember viszonyrendszere a világhoz, embertársaihoz. Ez az átfarmálódás pedig – mint minden evangelizáció – Jézus Krisztus műve, nem az emberé. Ebből következően pedig a (cigány)pasztorációban részt vevő személyek csak munkatársak, a (cigány)pasztorációban testet öltő folyamatok pedig csak alárendelt eszközök lehetnek ebben a krisztusi folyamatban.

E gondolatból akár az a következtetés is levonható, hogy a pasztoráltak körében tapasztalható krízishelyzetek kezelése és megoldása, nem a cigánypasztoráció feladata, mert a pasztoráció során a vallási érzékenység fejlesztése, a vallási szükségletek kielégítése a cél.

Akik azt állítják, hogy szükség van külön cigánypasztorációra, véleményüket arra alapozzák, hogy ugyan az alapevangelizáció ugyanaz minden nép körében, de van, amit népenként – így a cigányok körében is – másképp kell csinálni: a cigányok számára az átlagnál nagyobb jelentősége van a személyes kapcsolatoknak, a családlátogatásnak, a közös étkezéseknek.

Érzelmi emberek, könnyen sértődnek, büszkék, nem kérnek bocsánatot. Nem hazudnak, csak érzelmi alapon döntenek, azért nem jelenik meg bár megígérte. Néma nevelés van, nincs tanulás együtt, nincs szóbeli tanítás, meséket sem tanítják.

A különbözőség miatt másként kell evangelizálni. Nagyobb hangsúlyt kell helyezni a hangos éneklésre, dicsőítésre, tapsolásra, mert a cigányoknál az érzelem dominál. Figyelembe kell venni az evangelizálásban a cigány kultúrát, identitást, így kell kínálni az evangéliumot.

Egészséges Isten-hite van a cigány embernek, a cigány kultúra kapcsolatot keres a transzcendenssel. Erre építheti az egyház az evangelizációt. Mária tisztelet, ikonok, képek tisztelete, házasság képe, házastársi hűség fontos, de a férfiakkal szemben megbocsátók. A fogyasztói társadalom ugyan náluk is megjelenik. De sok olyan közös pont van, ami közel hozza az evangéliumot.

A görögkatolikus egyházban a cigánypasztorációs képzés része a papok képzésének. Gyakorlati pasztorációként építették be a tanrendbe. A már felszentelt papok számára fél évente van érzékenyítő foglalkozás, melyeken 40-50 pap vesz részt. Rendszeresen szerveznek cigánypasztorációs kerekasztalt is. Tudatosan vettek át olyan általános iskolákat, ahol magas a cigány származású tanulók aránya (Edelény, Szolnok, Rakaca).

A pasztorációhoz való hozzáállás függvényében a pasztoráció gyakorlata is különböző. Vannak, akik a közvetlen megszólításban hisznek, mint a Győztes Bárány Missziósközösség. A 25-30 főt számláló, utcai missziókat, imaalkalmakat szervező közösség énekekkel, imával a direkt evangelizáció céljával működik. Egy ózdi születésű, a helyi nehézségeket jól ismerő, ám Budapesten élő és dolgozó fiatalember családjával vállalta fel a közösség építését, működtetését. Kéthetente járnak Ózdra szolgálni. A helyi plébániával közösen alkotják a segítő közösséget.

Vannak mások is, akik kizárólag vallási alapon közelítenek a pasztorációhoz, szerintük nem lehet másra alapozni csak az evangéliumra.

Milyen forradalmi eszközt tudna a cigánypasztorációba bevetni az egyház mást, mint az evangélium? A cigánypasztoráció nem jótékonykodás! Ez a hivatásunk, hogy emberhalász legyünk és mindegy, hogy cigány vagy más. Nagyon várják a hiteles keresztényeket! Ha csalódnak, akkor nagyot csalódnak. A »hobbi keresztények« nem hitelesek. Óriási feszültség

van a cigányok és a nem cigányok között, ezt célozza meg a pasztoráció, hogy ezt a sebet gyógyítsák. Sok csapda is létezik. Az egyik, amikor nem partnerként kezelik őket. Komolyan kell venni őket, értékesnek tekinteni őket, bevonni a plébánia életébe. Közöttük, velük élni. Be kell vonni őket a plébánia életébe.

Személyesen szeretetteljesen kell, megszólítani őket. Szerveznek zárandoklatokat, önkénteseket az imacsoportokhoz, cursillós találkozókhoz. Van, ahol rendszeresen tartanak lovári nyelvű szentmiséket. Minden korosztálynak van hitoktatás, szentségi felkészítés.

Esztergomban például nővérek foglalkoznak gyermekek hitoktatásával és felnőttek felkészítésével a szentségek vétele előtt. Korábban két nővér látta el a cigánypasztorációs feladatokat, az egyiket időközben elhelyezték, így szerényebbek a lehetőségek. Két házaspár van, akik a szentségek felvételét kérték, ők rendszeresen járnak, a gyermekek létszáma még alakul.

Úgy tartják a családpasztoráció, családlátogatás, a „házas hétvége” nagyon hatékony. A cigánypasztorációban részt vevő lekipásztorok korábbi tapasztalata az volt, hogy ha sikerül közösségeikben megszólítaniuk egy-egy cigány hívőt, akkor rajta keresztül könnyebben eljutnak családjaikhoz is. Szerették volna ezeknek a nagy családoknak is találkozási lehetőséget biztosítani. Az I. Cigány Családtalálkozó helyszíne a szombathelyi Szombathely-Szőllősi Jézus Szíve templom volt, ahová csaknem kétszázan érkeztek a környékbeli és távolabbi parókiákról. A találkozóval a szervezők hagyományt szeretnének teremteni.

A pasztoráció másik irányzata, amikor nem közvetlenül vallási okokból szólítják meg a cigányokat – szegényeket – hanem inkább közösségfejlesztés szemszögéből foglalkoznak velük.

Karcagon Iskolai pasztorális bizottság működik, amely segítségével az egyházi év és a marista ünnepek az iskolai lelki élet mindennapi részévé válnak. Minden tanévnek van egy mottója, amit havonta más osztály dolgoz fel és mutatja be a többi gyermeknek, így a gyerekek is bevonódnak, az ő gondolataik is megjelennek.

A verbita rend dél-borsodi cigánymissziójában is az evangelizáció áll a középpontban, ami közösségépítésen keresztül indult el. A misszió Girincs, Kiscséc, Kesznyéten és Sajóhídvég településeken működik, olyan térségben, ahol a háború utáni évtizedekben jelentősen megnőtt a cigányság részaránya, és napjainkban minden területen hiányt szenved a cigányság. A verbiták 2010 óta tartó missziós tevékenysége nyomán a falvakban gyermek- és családközösségek alakultak, létrejöttek hittan- és cursillós csoportok, emellett pedig a misszió személyes, közvetlen kapcsolatra épülő családi evangelizációt is folytat. Mára a misszió fókuszába a gyermek és ifjúsági evangelizáció került, 70 gyermek rendszeresen jár a közösségbe, nyáron 150 fős táborot szerveztek. Az misszió tevékenysége az evangelizációs tevékenység mellett számos területre kiterjed: kertművelési programot vezetnek, kulturális rendezvényeket szerveznek, határon átívelő adományosztást koordinálnak osztrák testvérszervezetükkel.

Markazon a Röptető Községi Ház ad otthont a nyári napközis táboroknak a környék roma gyerekei számára. Az ott szervezett egyéb kulturális, művészeti és felnőttképző programok a környékbeliakat és a Boldogasszony Iskolanővérek Magyar Rendtartomány egészét is érintik. A nyári gyerekpasztorációs tábor valójában integrációs táborrá válik.

A pasztoráció eredményessége szempontjából fontos az együttműködés az egyházi személyek, szervezetek, intézmények civil szervezet között.

Kiterjedt kapcsolatrendszer van, együttműködés, mert itt nincsenek magányos hősök. Össze kell fogni, építeni a kapcsolatokat és ezek mennek is. A településen ez az összefogás jól működik.

Más helyen azonban azt tapasztalják, hogy nincs összefogás.

Ha mindent együtt csinálnánk, és nem csak azt valósítanánk meg, amire pénzt kapunk, akkor többet lehetne tenni. Elmentünk egymás mellett, nincs összefogás. Sója Miklós Nyitott Ház mintájára hasonló létrehozása kellene, de ehhez kell az önös érdek félre tétele. Az állam felé sem lép az egyház fel egységesen. A cigányok is kihasználják azt, hogy elmennek egymás mellett a segítők.

Máshol is azt tapasztalják, hogy nincs kellő együttműködés azokkal a szervezetekkel – sem a Karitással, sem a Máltával – amelyek tevékenykednek a cigányközösségekben. A

szervezetek nem összehangoltan működnek. Gyakran az önkormányzatok nem nyitottak a cigánykérdésre. Még egyház és egyház között, más felekezetekkel sincs kommunikáció. Valójában a kommunikáció nem szervezeti szinten valósul meg, hanem személyfüggő.

A nyitott plébánosokkal, papokkal könnyű. Akik idegenkednek ettől, azok időt sem szánnak rá.

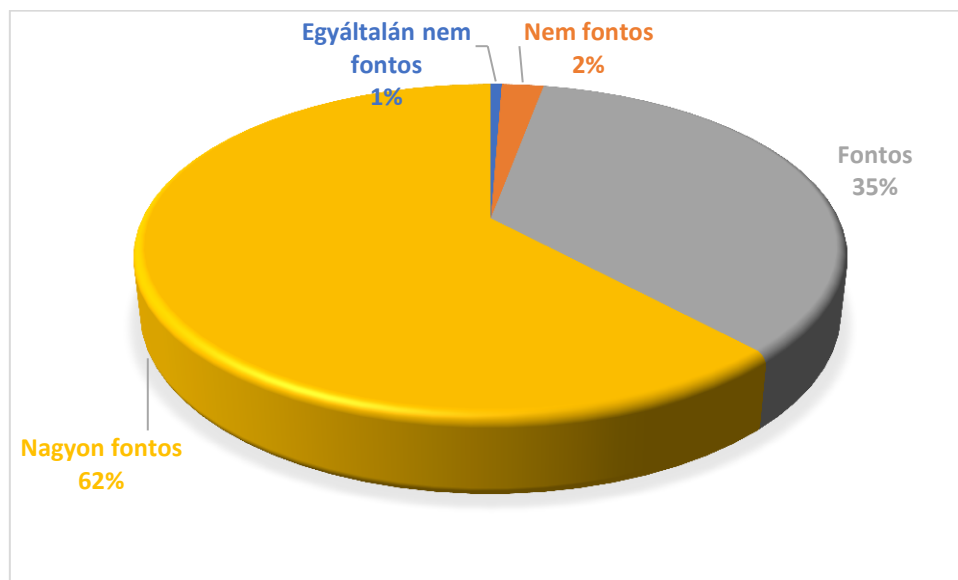
A Karitás esetében is a munkatársaktól függ mennyire felkészültek, nyitottak, készek a párbeszédre. Vannak pozitív és negatív tapasztalatok is. Az önkormányzati szereplők hozzáállása térségenként változó. Ahol keresztény a polgármester, ott jobban megvalósul az együttműködés. Azt is tapasztalták, hogy nem mindig valódi a segítő szándék.

Van, ahol a cigányokból akarnak élni és van, ahol a cigányokért, ott ütközés van. Ahol nem őszinte a tevékenység ott nem működik jól. A lényeg a helyi szinten van, hogy hogyan működnek a családgondozóval, védőnővel együtt, a kapcsolatot ápolni kell. Szeretni kell őket, nem föléjük, hanem melléjük kell állni és velük csinálni mindent.

A projektben megvalósított kérdőíves kutatás során – zárt kérdésekkel mérve – vizsgálták a cigány hívek megtartását leginkább segítő programokat, lépéseket, eszközöket. Az eredmények azt mutatták, hogy egyértelmű sorrend rajzolódik ki, az egyes kérdésekre „leginkább segítő” válaszokat illetően. Elég szorosan követik egymást az oktatási programok, munkahelyteremtés, egymást elfogadó, közösen imádkozó csoportok, közös programok, közös tevékenységek, a cigány kultúra megismertetése a többségi társadalommal. Legkevesebben a karitatív adományozásra, a cigány nyelvű imára és misére mondták, hogy azok segítenék leginkább a cigány hívek megtartását.

Az evangelizáció szerepét a válaszadók nemcsak hitéleti szempontból emelték ki, hanem a felzárkózás szempontjából is.

Ön szerint mennyire fontos a cigány társadalom evangelizációja a társadalmi felzárkózás szempontjából?

A cigányságot pasztorális céllal megközelítő szolgálat nagyon hamar találkozik azzal a kérdéssel, hogy lehet-e a szerető és irgalmas Istenről beszélni az éhezőknek, a krízishelyzetben lévőknek, a nyomorban élőknek? Amíg a legalapvetőbb szükségletek nincsenek kielégítve, addig a magasabb rendű szükségletek nem kerülhetnek a figyelem vagy az érdeklődés középpontjába.

Éppen ezért a megkérdezettek között voltak, akik kicsit tágabban értelmezték a cigánypasztorációt, és az alapvető szükségletek kielégítését, munkahelyteremtést, öngondoskodásra nevelést is a feladatok közé sorolták. Noha e megközelítés szerint is a lelki élet elmélyítése a cigánypasztoráció elsődleges célja, ez nem merülhet ki a liturgikus és vallási tevékenységekben (mint a cigány nyelvű misézés, cigánybúcsúk és zarándoklatok), hanem az egyháznak tevőlegesen részt kell vállalnia a cigányság, mint hátrányos helyzetű népcsoport társadalmi felzárkózásának segítésében. Ehhez pedig a katolikus egyháznak eszközei is vannak, hiszen számos oktatási, szociális, gyermekvédelmi intézményt vett át az államtól, amelyeken keresztül aktívan jelen lehet a cigány közösségek életében, és tehet a cigányság felzárkózásáért, egzisztenciális felemelkedéséért.

7.3. Oktatás

A katolikus egyház cigányságpasztorációs tevékenységében igen fontos szerepet tölt be az oktatási területen végzett szolgálat. Minden szinten sok-sok jó gyakorlattal van jelen a katolikus egyház. Óvodák, átvett és új alapítású általános iskolák, szakiskolák, szakgimnáziumok, szakkollégiumok kétséget kizáróan az evangelizáció lehetőségét magukban hordozzák. Számos jó tapasztalat van a hitbéli alapokra helyezett oktató-nevelő munka eredményeiben. Az iskolák egyben a települések kulturális központjaivá is válnak, számos olyan programnak otthont adva, amely az ünnepek méltó megünneplését, hagyományápolást, identitást megerősítik.

A projektben részt vevő szakemberek számos, oktatási területre vonatkozó jó gyakorlatot tártak fel, amelyek horizontálisan lefedik az oktatási rendszer minden szintjét az óvodától a felnőttoktatásig.

E gyakorlatok azonban – ma még – nem alkotnak összefüggő hálózatot az országban, sőt a cigányság felkarolására indított katolikus oktatási projektek egyik legnagyobb nehézsége, a szigetszerű működés.

Egyes oktatási központokban közel három évtizede gyűlik a tapasztalat arról, hogy hogyan kell és lehet a helyi cigány közösség oktatáshoz való viszonyát, képzettségi szintjét növelni, de az összegyűjtött példákból azt látjuk, hogy a terepen dolgozó szakemberek közötti hálózatosodás ugyan elindult, de még gyerekcipőben jár. A hálózatosodás egyik legnyilvánvalóbb jele, hogy létrejött egy intézmények közötti együttműködés (Egyházi Szociálpedagógiai Hálózat Szövetség), amit esernyőszerv-kezdemenynek is tekinthetünk. Bizonyos esetekben pedig a különböző helyszíneken működő, különböző rendi vagy civil háttérrel rendelkező szervezetek között valóságos gyakorlati együttműködés is kialakult. De ennek a hálózatos működésnek a szintje, intenzitása összességében mégis visszafogottnak tekinthető.

7.3.1. Háttér

Az oktatás szerepe – különösen a korai fejlesztés – kulcsfontosságú a cigányság felzárkózásában. A társadalmi mobilitás legfontosabb eszköze ugyanis – ahogy az előző századokban a rang, vagy a vagyon volt – ma már az oktatás során megszerzett

kompetenciák összessége. Az oktatási rendszerben elért sikerek pedig alapvetően összefüggnek a vagyoni és kulturális háttérrel, azaz e területek viszonyát körforgásként írhatjuk le. A hátrányos helyzetű családokat ugyanis több tényező – így például az anyagi erőforrások hiánya, vagy a szülők alacsony végzettségi szintje – is az ingerszegény környezet kialakulása felé tereli. Az ingerszegény környezet pedig káros hatással van a gyerekek képességeinek (pl. gondolkodási vagy verbális képességének) és tudásának fejlődésére. Az ilyen hátránnyal induló gyerekek az oktatási rendszerben is gyengébb eredményt érnek el, ami több negatív következménnyel jár. E negatív következmények közül hármat emelünk itt ki: a tárgyi tudás hiányosságait, a teljesítményhez kötődő attitűd romlását, és a közösségi helyzetekben való helytállás nehézségeit.¹⁷

- Egyfelől az ilyen közegből érkező gyerekek gyengébb eredménye csökkenti az esélyeiket arra, hogy az iskolarendszerben előrébb jussanak, és így azt is, hogy a képzés végén olyan tudással rendelkezzenek, ami szükséges a magasabb jövedelmet és társadalmi elismertséget biztosító egzisztencia megteremtéséhez.
- Másrészt az oktatási rendszerben elszenvedett sikertelenségük azt az üzenetet küldi számukra és családjuk, közegük számára, hogy a tanulás nem értékes, „tanulni nem érdemes”. Így tehát nem csak tudásuk, hanem hozzáállásuk, attitűdjük is sérül.
- Harmadrészt a tanulási téren elszenvedett kudarc gátolja azt is, hogy olyan megküzdési stratégiákat fejlesszenek ki, amik lehetővé teszik a konfliktus és versenyhelyzetekben való helytállást, a vitás kérdések konstruktív rendezését, az értékesebb társadalmi pozíciók (pl. magasabb jövedelmet biztosító munkahely) megszerzését, illetve megtartását.

Mindezek pedig együttesen vezetnek oda, hogy a hátrányos helyzet újratermelődik, generációról generációra fennmarad. A jelenséget az olvasásszociológiában leírt Máté effektus¹⁸ egyik példájának is tekinthetjük, ami Máté evangéliumának talentumokra

¹⁷ Dr. Dávid Mária: Speciális igényű hallgatók/tanulók a felsőoktatásban és a felnőttképzésben, Eger, 2015
9.2.2. Hátrányos helyzetű tanulók a köznevelésben
(http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/922htrnyos_helyzet_tanulk_a_kznevelsben.html)

¹⁸ Gereben Ferenc: Az ún. "Máté-effektus" az olvasás- és könyvtárszociológiában in Könyvtári Figyelő, 43. évfolyam, 1997. 3. szám (<https://epa.oszk.hu/00100/00143/00023/gereben.html>)

vonatkozó verse alapján írja le a hátrányos helyzet újratermelődését: „Mert annak, akinek van, még adnak, hogy bőven legyen neki; akinek meg nincs, attól még amije van is, elveszik.”¹⁹

A hátrányos helyzet és annak körforgása különösen sújtja a cigányságot. Az Európai Unió 2016-os felmérése szerint a magyarországi cigánygyerekek kétszer akkora arányban élnek a szegénységi küszöb alatt élő családban, mint nem cigány társaik.

„A roma gyermekek körében a nemzeti szegénységi küszöb alatti jövedelmű háztartásban élők aránya kétszer akkora, mint a közelben élő nem roma gyermekek esetében. A szegénységben élő romák 42%-a még nem töltötte be 18. életévét (a nem roma háztartásoknál ez az arány ennek körülbelül a fele, 22%). A gyermekek különösen kiszolgáltatottak, mivel 15 éves koruk előtt nem juthatnak be a munkaerőpiacra, és teljesen a családjuk és az állam által biztosított ellátástól függenek. Sem a családok, sem a szociális védelmi mechanizmusok nem fedezik a szegény családokban élő roma gyermekek anyagi jólétet megalapozó szükségleteit.”²⁰

Az idézett felmérés utal rá, hogy a probléma a cigányság körében oly jelentős, hogy az Európai Bizottság 2013. évi „Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés” című ajánlása külön felhívja a tagállamok figyelmét, hogy nemzeti szakpolitikáikban kapjanak külön figyelmet „a halmozottan hátrányos helyzetű, ezért különösen veszélyeztetett gyermekek, így például a roma gyermekek”.²¹

A fent leírt jelenséget a következőképpen írta le a projekt keretében megszólaltatott, egyik cigánypasztorációban dolgozó szakember:

Ugyanakkor a beszéd kompetencia a cigányok körében nem elég fejlett, azért nem mer jelentkezni az iskolában, mert fél a kudarcoktól, nem tudja kifejezni magát. Amíg egy átlagos gyerek 2-3000 szót használ, addig a cigánygyerek 1000 alatti szót használ, nem tudja olyan

¹⁹ Szent István Társulati Biblia, Máté evangéliuma 25. fejezet 29. vers (<https://szentiras.hu/SZIT/Mt25>)

²⁰ Szegénység és foglalkoztatás: A romák helyzete 11 uniós tagállamban Felmérés a romákról – középpontban az adatok. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2016. 41. p.
(https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_hu.pdf)

²¹ Európai Bizottság: Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés (2013/112/EU), 2013. február 20. (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32013H0112>)

szabatosan kifejezni magát, mint egy átlagos gyerek. Ezek a sebek a cigányság életében, de ezek orvosolhatók. A kompetencia hiány ugyanakkor orvosolható, lehet pótolni. A cigánygyerekek is tanulékony lelkek, de ha kudarcokat halmoz, akkor szűk térré válik számára az iskola. Amíg egy átlagos gyereknek van szobája, asztala, tud aludni, pihenni, addig a cigánygyerek életében ez szocializációs vonalon nem így valósul meg, nem válik el a felnőttek és a gyerekek tere, állandó zaj van, bekapcsolódik a dorbézolásba, mulatozásba, nem tudja kikapcsolni magát, másnap elalszik, fáradt, nem tud teljesíteni. A szocializációs problémákat a pedagógusok sem mindig tudják beazonosítani.

Az interjúalany egy középiskolai tanár barátjával szokott iskolalátogatást is szervezni, most ez a célja, „a Capuccino projektben”, hogy 45 percben felépítve elmondják az iskolákban, az osztályokban, hogy honnan erednek a cigányok attitűdjei, szocializációs problémái, hogy miért nem jutnak el középiskoláig, főiskoláig. A gyerekek pedig sokszor döbbenetesen reagálnak, hogy ezt nem is gondolták volna.

A hátrányos helyzet tehát nem – vagy nem kizárólag – oktatási kérdés, de felszámolásában kulcsszerepe van az oktatás terén végzett felzárkózást segítő tevékenységnek. A cigánypasztoráció tekintetében az egyház tevékeny részt vállal szinte az egész oktatási vertikumban.

7.3.2. Oktatási tevékenység a cigánypasztoráció keretében

Óvoda

Az országban számos óvoda működik a katolikus egyházhoz köthetően. Az Egri Főegyházmegye területén, Arló településen, a Szent Ferenc Kisnővérei Szerzetesközösség fenntartásában működik az **Elfogadlak Alapítvány**. Az alapítvány egyebek mellett óvodai jellegű foglalkozást, családi napközit üzemeltet. A délelőtti napközis foglalkozáson 2-5 éves korú gyermekek vesznek részt.^{22 23}

²² Várlak - Gyermekek napközbeni ellátása (<http://varlak2009.blogspot.com/>)

²³ Egyházi Szociálpedagógiai Hálózat Szövetség (ESZPH) (http://www.eszph.hu/?page_id=44)

Általános iskola

A kutatás során készült mélyinterjúk alanyai több esetben is beszámolnak az egyházhoz kötődő iskolai oktatás keretében zajló cigánypasztorációs tevékenységről. Az Egri Főegyházmegye egyik intézményvezetője így nyilatkozott a cigánygyerekek iskolai oktatásáról:

Az akadálymentesített, 94 százalékbán cigánygyerekeket fogadó intézménybe 330 iskolás, 110 óvodás jár, és az ő családjaik, így 1500 fővel van kapcsolatban. Azok a szülők, gyerekek, akik lelkes katolikusok, ők 100-120 fős közösséget alkotnak, ők azok, akik az iskolai feladatokon túl is részt vesznek az egyház közösségében. Mély szegénységben élő, többségében cigány. Az intézményi, egyházi nevelés az iskolában valósul meg. A saját Isten- és Mária képük: humanista istenkép. Vallási alapismeretük nincs, szélsőséges megnyilvánulásúak, mélyen vallásosak. A gyerekek heti 2 hittanórán tanulják is, ezért a szülőknél jobban képből vannak a mise részeit, liturgiát, imákat tekintve. Ezek a gyerekek visszafogottabbak, csendesebbek, szabálykövetőbbek a szülőknél. Az iskolában is kicsit jobbak, mint a nem hittanosok. Minden nap más az iskolában. A gyerekek is hatása alatt vannak az időjárásnak, otthoni problémáknak. A misén egészen mások, sokkal jobbak, fegyelmezettebbek. A hittanórán való fegyelmet a hitoktató személye nagyon befolyásolja.

A Székesfehérvári Egyházmegye területén is zajlik általános iskolai cigánypasztorációs munka, amiről az egyik szerzetesnővér a következőképpen számolt be:

A nővérek 1992-ben kaptak helyet az egyházközség iskolaépületében. Ott indult egy napközi a szegénygyerekeknek. A nővérek inkább a karitatív munkát végzik, de közösen végzik az atyákkal a pasztorációs munkát. 60 gyerek van a napköziben (cigány, nem cigány), kb. 40 százalékuk cigány. A szomszédos települést is megkapták az atyák, ahol 100 családos cigánytelep van. Azon a településen, ahol élnek, a cigánytelep megszűnt, hajléktalanok lettek, vagy albérletben laknak, vagy a Rend biztosított számukra lakásmegoldást.”

A Szalézi Szent Ferenc Társasága 1993 óta tartja fenn Kazincbarcikán a **Don Bosco Általános Iskola, Szakközépiskola, Szakgimnázium, Gimnázium és Kollégiumot**. Az iskola 2009-ben fizikailag is bővült, új szakképzési épületet kapott. A szalézi lelkiségű intézmény életében már indulásától kezdve igen fontos szerepet kapott a hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatása. Az intézmény célja nem korlátozódik arra, hogy ezek a tanulók sikeresen

elvégezzék az iskolát: céljuk, hogy a diákok továbbtanuljanak, el tudjanak indulni az életben. Az eltelt közel harminc év alatt a pedagógusok jelentős tapasztalatot gyűjtöttek arról, hogy ezeket a célokat hogyan lehet elérni a hátrányos helyzetű, jellemzően cigány tanulók körében, hogyan kell szót érteni családjaikkal. Ebben a közegben a tanári eszköztár hagyományos elemei nem minden esetben alkalmazhatóak változtatás nélkül, így a pedagógusoknak sok esetben változtatniuk kell azokon. Erre jó példa a „kihelyezett szülői értekezlet”: mivel a szülők sok esetben nem engedhetik meg maguknak, hogy beutazzanak az iskolába, gyakran a tanárok mennek ki a falvakba megtartani a szülői értekezletet. A rendhagyó helyzet pedig alapvetően átalakítja a szülői értekezlet jellegét is: az együttlét, ami alapvetően a gyermekek előrehaladásáról, tanulmányairól szóló formális alkalom lenne, sok esetben gitárral, énekléssel, közös étkezéssel zárul. A tanárok ezen az együttléten keresztül közelebb kerülnek a szülőkhöz, erősödik a szülők és az iskola kapcsolata, ami segíti az iskola nevelő munkáját is.

Napközi

A Boldogasszony Iskolánővérek Mátraaljai Misszió néven, három mátraaljai településen, civil szervezetekkel összefogva működtet segítő programokat. A három település közül **Halmajugrán** tartanak fejlesztőpedagógiai foglalkozásokat és, hitoktatást kisiskolás korú (5-13 éves) cigány gyermekeknek. A közösség egyik nővére – aki teljes munkaidőben a halmajugrai központban dolgozik – családpasztorációs munkát is végez a község cigány családjai között.

A Mária Iskolatestvérek Szerzetesközösség közösségi házat tart fenn **Esztergomban**, aminek programjai között délutáni napközi is szerepel. Céljuk a hátrányos helyzetű fiatalok integrációjának támogatása. A napközi programjai itt sem korlátozódnak a felzárkóztató oktatásra, vallási nevelés, egészséges életmódra nevelés, környezettudatos életmódra nevelés és hasznos szabadidős tevékenységek is megtalálhatóak az intézmény tevékenységei között. A nővérek emellett **„Külső osztály” – Mi Sulink program** néven létrehozta egy programot, aminek keretei között az intézményes általános iskolai képzésből valamilyen okból kiszoruló gyerekekkel foglalkoznak. Céljuk, hogy ezek a gyerekek az általános iskolai bizonyítvány birtokában végül valamilyen szakmát szerezzenek.

Tanoda

A tanodák célja, hogy a tanulók az iskolai oktatás keretein kívül kapjanak támogatást ahhoz, hogy tanulmányaikban sikeresen haladjanak előre, kompetenciáikban fejlődjenek. A tanodák általában délutánonként nyújtanak tanulási alkalmat és szabadidős, fejlesztő tevékenységet a gyerekeknek. Az országban számos katolikus tanoda működik. Az egyházhoz kötődő tanodák összefogására törekszik az **Egyházi Szociálpedagógiai Hálózat Szövetség** (ESZPH). A szervezet célja, hogy lehetőséget teremtsen a tagszervezetek számára a tapasztalatcserére, módszertani támogatást nyújtson tevékenységükhöz, illetve az egyházi szociális referensekkel együttműködve támogassa az egyház gyerekek felé irányuló szociális tevékenységét. A szervezet tagjai szakmai és hitbeli azonosság alapján kapcsolódnak egymáshoz.^{24 25}

Arlón a ferences lelkiségű **Elfogadlak Alapítvány** tanodát is üzemeltet, ahol az általános iskolás korosztály kaphat segítséget a tanuláshoz, és lehetőséget a szabadidő hasznos eltöltéséhez délutánonként. A diákok előrehaladását egyéni és csoportos tanulással egyaránt támogatják, a tartalmas szabadidő eltöltéshez pedig kirándulásokat, helyi programokat (pl. kézművesség, kutyaterápia, foci, főzés) szerveznek.²⁶

Az Egri Főegyházmegye területén, Sátoraljaújhelyen működik 2016 óta az **Új Hely Piarista Tanoda**. A tanoda célja, hogy a tanulók leküzdjék szociális hátrányaikat, támogatást kapjanak tanulmányi előrehaladásukhoz, mindezt olyan módon, hogy a diákok a tanodai foglalkozások során pozitív tanulási élményeket szerezzenek. Ezért a tanoda negyedik-nyolcadik osztályos – főként cigány – tanulóknak nyújt lehetőséget arra, hogy délutánonként, tízfős csoportokban tanuljanak. A pedagógiai munkában a település általános iskoláiban tanító tanárok vesznek részt, akik a diákok fejlődését nem csak a tanodában, hanem az iskolában is nyomon tudják követni. A szerzetesközösség közel egy évtizeden keresztül tervezte hasonló intézmény felállítását. Végül a tanoda egyéves előkészítés után, EFOP támogatás segítségével indulhatott el, ami 2018-ig biztosította a

²⁴ Egyházi Szociálpedagógiai Hálózat Szövetség (<http://www.eszph.hu/>)

²⁵ <https://birosag.hu/civil-szervezetek-nevjegyzeke>

²⁶ Elfogadlak Alapítvány (<https://elfogadlakalapitvany.wixsite.com/arlo/blank-3>)

kezdeményezés működését. Kezdetben az önkormányzat által biztosított épületben zajlott az oktatás, 2018-tól pedig a piaristák saját épületébe költöztek át.^{27 28}

A Szent Márton Caritas Alapítvány fenntartásában működik az **Alsószentmártoni Tanoda**, ami körülbelül száz gyermeknek biztosít foglalkozásokat. A tanoda célja, a tanulmányok támogatása, kompetenciafejlesztés, valamint, hogy a gyerekeknek olyan programokat biztosítson, és számukra olyan közösséget hozzon létre, ami megvédi őket a rájuk leselkedő tipikus veszélyektől. A hiányt szenvedő és ingerszegény közegben ugyanis jelentős kockázatot jelent a gyerekek számára a csellengés, a különböző drogok használata (ideértve a dohányzást, alkoholt és egyéb kábítószereket). A tanoda ezt a célt nem csak a klasszikus tanodai alaptevékenységekkel (egyéni és csoportos tanulás, szabadidős foglalkozások szervezése), hanem étkezési, utazási és iskolaszer támogatás biztosításával, iskolafelkészítéssel, pályaaorientációs tanácsadással, pótvizsga felkészítéssel is igyekszik elérni. Tevékenységük fontos eleme a jelenlét a tanulók és családjaik életében, a család- és iskolalátogatás.²⁹

A Gilvánfán és Magyarmecskén működik a Számá da Noj – Vigyázz Reánk Egyesület fenntartásában a **Nyitott Ház Tanoda és Közösségi Ház** (Kászá Dásztysză), aminek keretében beás cigány gyerekek számára építettek fel oktatási programot. Az egyesület célja a beás cigány gyerekek és felnőttek szolgálata, a közösség tagjainak felkészítése arra, hogy azok élni tudjanak a rendelkezésükre álló lehetőségekkel. Ezt a célt kulturális, oktatási és szociális programokon keresztül valósítják meg, ennek egyik eleme a tanoda, ami minden hátrányos helyzetű gyermek számára nyitva áll. Céljuk, hogy a gyerekeket rövid-, közép- és hosszútávon is eredményesen segítsék, ezért oktatási programjukat ennek figyelembevételével alakították ki. Az egyesület tevékenységei között szerepel mentorprogram, egyéni és kiscsoportos tanulássegítés, pótvizsgára való felkészítés,

²⁷ Sátoraljai Piarista Jelenlét: Tanoda (<https://ujhely.piarista.hu/tanoda/>)

²⁸ Piarista Rend Magyar Tartománya: Piarista tanoda nyílt Sátoraljaújhelyen hátrányos helyzetű gyermekek részére. 2016. november 2. (<https://www.piarista.hu/hirek/piarista-tanoda-ny%C3%ADt-s%C3%A1toralja%C3%BAjhelyen-h%C3%A1tr%C3%A1nyos-helyzet%C5%B1-gyermekek-r%C3%A9sz%C3%A9re>)

²⁹ Szombathelyi Egyházmegyei Karitás, Boldog Ceferino Intézet: „Cigánypasztoráció a Kárpát-medencében - egyházi és civil szakemberek szociális érzékenységének növelése” című, EFOP-5.2.2-17-2017-00046 azonosítószámú támogatási szerződés keretében megvalósuló projekt megvalósításához módszertan, jó gyakorlatok leírása. Miskolc, 2019.

pályaorientáció, pályaválasztási tanácsadás, taneszközökkel, egyéb iskolaszerekkel való támogatás, ösztöndíj rendszer, családlátogatások.

A **Kaposfői Szent Erzsébet Alapítvány** fenntartásában, a kaposvári plébánia udvarán álló közösségi házban folyik tanoda program immár egy évtizede. A 2007 óta létező alapítvány elkötelezett a keresztény értékek és az emberi méltóság tisztelete mellett, tevékenysége szorosan összefonódik a plébánia működésével. A tanoda program működtetői arra töreksenek, hogy a hátrányos helyzetű tanulók eredményesek legyenek iskolai előmenetelükben, sikeresek továbbtanulásukban és emellett növekedjenek önbizalom terén is.

A projekt keretében elkészített *„Minden ember az isten remekműve – Isten nem teremt selejtet. Jó gyakorlatok a cigánypasztorációban és módszertani alapjaik”* című tanulmány beszámol ugyan a Hajdúdorogi Főegyházmegye fenntartásában Nyíregyházán, a Huszártelepen működő **Magvető Görögkatolikus Tanodáról**, ám annak léte ellentmondásos. A projekt keretében 2019-ben készített dokumentum így fogalmaz a Tanodáról: *„A korábban sikeresen megvalósított tanoda program után, újra 30 hátrányos helyzetű tanuló bevonásával indult el a két éves szakmai program, melynek tervezett befejezési időpontja 2018. október 31.”* A tanoda fennállása tehát már a tanulmány készítésének idején is kétséges volt. A fellelhető információk alapján a 2016-os megnyitás újraindulás volt, tehát a tevékenységnek volt már előzménye. A tanoda működését az újrainduláskor a Sója Miklós Görögkatolikus Általános Iskola biztosította, és arra EFOP támogatásból elnyert forrás biztosította a fedezetet. A tanoda tevékenységének fókuszában a kompetenciafejlesztés, fejlesztés és értékközvetítés állt és nem a korrepetálás. Céljuk a diákok személyiségfejlesztése volt.³⁰

A Premontrei Női Kanonokrend Zsámbékon tartja fenn a Boldog Gertrúd Központot, ami integráltan, igyekszik támogatást nyújtani a hátrányos helyzetű családoknak: a nővérek minden korosztály számára igyekeztek szociális vagy oktatási támogatást létrehozni. A központ keretei között, a Család- és Gyermejköltségi Szolgálat részeként működik az **Alternatív**

³⁰ Újabb támogatásból folytathatja a szakmai munkát a Huszár-telepi görögkatolikus tanoda, Nyíregyházi Egyházmegye, 2017.04.07. (<https://www.nyirgorkat.hu/palyazat/2017/04/ujabb-tamogatasbol-folytathatja-a-szakmai-munkat-a-huszar-telepi-gorogkatolikus-tanoda/>)

Napköziotthon – Nyitott Ház Tanoda. A tanoda részt vállal a gyermekek étkeztetésében, az iskola utáni tanulásban, fejlesztő és szabadidős foglalkozásokat, táborokat szervez.

Karcagon a Mária Iskolatestvérek Szerzetesközösség fenntartásában működik a **Tanulói Ifjúsági Pont** tanoda. Létrejöttére az indította a közösséget, hogy a napközi nem bizonyult hatékonynak, az iskolai hátrányok leküzdésére. Rendszeresen szerveznek ételosztást rászorulóknak számára a tanodába járó önkéntesek bevonásával.

Középiskola

Szent Ferenc Kisnővérei Szerzetesközösség arlóói Elfogadlak Alapítványa **„Veled tanulok”** néven szervez programot a középiskolás fiatalok számára. A program keretében tanulást segítő egyéni és kiscsoportos foglalkozásokat tartanak szaktanárok közreműködésével, valamint ösztöndíj-programot üzemeltetnek.

A projekt keretében elkészített anyagok külön nem térnek ki arra, hogy a szaléziak által üzemeltetett kazincbarcikai **Don Bosco Általános Iskola, Szakközépiskola, Szakgimnázium, Gimnázium és Kollégium** keretei között hány cigány diák jár középiskolába. A *„Minden ember az isten remekműve – Isten nem teremt selejtet. Jó gyakorlatok a cigánypasztorációban és módszertani alapjaik”* című dokumentum ugyanakkor beszámol arról, hogy az iskola milyen jelentős hatást gyakorol a régióban található Balajt cigány közösségre. Már a balajti, katolikus cigány közösség megerősödésében is szerepet játszott a szaléziak közelsége, hiszen a közösségi élet egy helyi cigány szülő és a Don Bosco iskola igazgatójának, Molnár Gál Bélának kapcsolatfelvételéből eredeztethető. Az ennek nyomán kialakuló misszió az élet minden területén alakította a cigány közösséget, így a tanuláshoz való viszony is teljesen megváltozott. A közösség minden középiskolás korú tagja Edelénybe vagy Kazincbarcikára jár a Don Bosco Iskolába, sőt a felnőttek is tanulni kezdtek. A felnőttek között egyre többen vannak, akik leérettségiztek és utána szakmát tanultak. Az egyik anyuka pedig kateketika-lelkipásztori munkatárs szakra jár az Egri Hittudományi Főiskolára.

Hasonló hatással van a környék cigány fiatalságára a **Zsámbéki Premontrei Gimnázium, Szakgimnázium és Szakközépiskola** is. Az iskola már oktatási programjában is figyelmet fordít a hátrányos helyzetű diákokra, olyan oktatási formát alakítottak ki, amelyben az eltérő háttérű és képességű tanulók önmagukhoz mérten tudnak fejlődni. Ráadásul az iskola a régió számos cigány középiskolása számára az egyetlen alternatíva, hiszen a zsámbéki és a

környékbeli kisebb településeken élő családok jelentős része nem tudná távolabbi iskolába járatni a gyermekeit – így viszont a gyerekeknek lehetősége van az érettségi és szakma megszerzésére is. A premontrei gimnázium nem várja el diákjaitól a keresztény gondolkodást, de mindenkinek kötelező a hittan, a keresztény világnézet megismerése.

Felnőtt oktatás

A katolikus egyházhoz köthető egyik legjelentősebb cigány felnőttoktatási misszió a jezsuiták által fenntartott **Lehetőségek Iskolája**. A kezdeményezés célja, hogy azok a felnőttek is elvégezzék a nyolc osztályt, akik életük során a társadalom peremére szorultak és így az alapfokú iskolai képzésből is kiestek. E cél megvalósításában pedig nagy szerepe van az önkéntességnek, a hálózatos szerveződésnek és az együttműködésre való törekvésnek. A Lehetőségek Iskolája ugyanis egy hálózat, ami más katolikus és világi szervezetekkel együttműködve, önkéntesek munkájára építve, az ország több pontján szervez képzéseket. Legfontosabb partnereik között megtalálhatóak a szaléziak és a Don Bosco Iskola, a Szent Ferenc Kisnővérei közösség, helyi önkormányzatok, civil szervezetek, az egyházmegyei karitás, a Cursillo mozgalom és a Boldog Ceferino Intézet. Ez a kiterjedt, hálózati működés az iskolában végző hallgatóknak is nagyobb kapcsolati hálót jelent, a nyolc osztály elvégzése utáni továbblépésben. A Lehetőségek Iskolája két saját iskolát üzemeltet, emellett önkéntesek segítségével Esztergomban, Csobánkán, Arlón és Bagon van jelen. Miskolcon a Nyitott Ház program keretében is oktatnak felnőtteket.

A településnevek közül érdemes ezen a ponton kiemelni Arlót, ahol a ferences nővérek Elfogadlak alapítványa összetett, egyszerre több korosztályt is megcélzó oktatási tevékenységet folytat. A felnőttek oktatása itt a rendek közötti együttműködéssel, összefogással valósul meg, példát adva a hálózati működésben rejlő sinergiák felhasználására.

A Lehetőségek Iskolájában zajló tevékenység módszertana – ideértve az oktatás és a vizsgáztatás menetét – egységes, szent ignáci pedagógia elveken nyugszik. Jelentős mértékben alkalmazkodniuk kell a célcsoport jellegzetességeihez: diákjaik jellemzően

kénytelenek bármilyen munkát elvállalni, így az oktatás ritmusának ehhez alkalmazkodnia kell és a lemorzsolódás így is igen jelentős.^{31 32}

Szabadidős tevékenységek

Az oktatás, és az oktatást támogató, korrepetáló jellegű pedagógiai tevékenységek mellett a szabadidős tevékenységek is igen fontosak, hiszen jelentős mértékben hozzájárulnak a szocializációs folyamatoknak. A projekt keretében több ilyen tevékenységet sikerült feltárni.

Az **arlói Elfogadlak Alapítvány** például nem csak oktatási támogatást nyújt, a településen élő hátrányos helyzetű – elsősorban cigány – gyerekeknek, de a szabadidő hasznos eltöltését lehetővé tevő foglalkozásokat is szervez körülbelül 50 család számára. 2012-óta fut Tankert nevű kezdeményezésük, aminek célja, hogy a fiataloknak megtanítsák a háztáji gazdálkodás alapjait, akik azután egymás segítségével művelhetik saját családi kertjeiket. A program több téren is hasznos: a fiatalok egyrészt hasznos tevékenységgel foglalkoznak, ami közösségépítő jellegű is, másrészt a kertészkedés részben biztosítja a szükséges friss zöldségeket az érintett háztartások számára.

A **Mátraaljai Misszió** keretében a Boldogasszony Iskolanővérek Vécseken rendszeresen szerveznek kulturális programokat – irodalmi foglalkozásokat, nyári táborokat – a gyerekeknek.

Gyermekevédelem

A Szent Lukács Görögkatolikus Szeretetszolgálat Debrecenben tartja fenn a **Debreceni és Nyírségi Görögkatolikus Gyermekvédelmi Központot**. A központ öt településen (Debrecen, Téglás, Nyíradony, Nyíracsaád, Nyírmártonfalva) működtet kilenc lakásotthont, ahol 94 gyermeket tudnak ellátni. Ezen túl Hajdúböszörmény, Téglás, Hajdúsámson, Nyíradony, Nyíracsaád, Nyírmártonfalva településeken működik nevelőszülői hálózatuk, ami 267 férőhelyet biztosít 78 nevelőszülői családban. Az otthonokban és a családoknál ideiglenesen

³¹ Lehetőségek Iskolája, jezsuita.hu, 2018.09.07. (<https://jezsuita.hu/lehetosegek-iskolaja/>)

³² „Csókolom, tanárnő, biztos, hogy lesz munkám, ha elvégzem a nyolc osztályt?”

Interjú Csapó Barbarával, a Lehetőségek Iskolája koordinátorával. Tízperc Iskolablog, 2017.04.27.

(https://tizperciskola.blog.hu/2017/04/27/_csokolom_tanarno_biztos_hogy_lesz_munkam_ha_elvezgem_a_nyolc_osztalyt#more12456151)

nevelésbe vett, illetve utógondozott gyerekekről és fiatalokról gondoskodnak a gyermekvédelmi törvény előírásainak megfelelően.

A nevelőszülőknél csecsemőkortól 24 éves kor közötti, míg a lakásotthonokban 6-20 év közötti gyerekek és fiatalok kerülnek. A gondozottak saját településükön, vagy debreceni középiskolákban tanulnak, és szabadidős foglalkozásuk (kulturális és sporttevékenységük) is megszervezett. Éves ritmusban kerül sor rendezvényekre (gyermeknap, nyárbúcsúztató, őszi köszöntő, Ki mit tud, Szent Lukács focikupa) és eseti jelleggel zárándoklatra. A települési parókusok jelenléte, illetve a vasárnapi miselátogatás, és az iskolai hittanórák révén a gyerekek és a munkában részt vevők lelki gondozására is figyelnek.

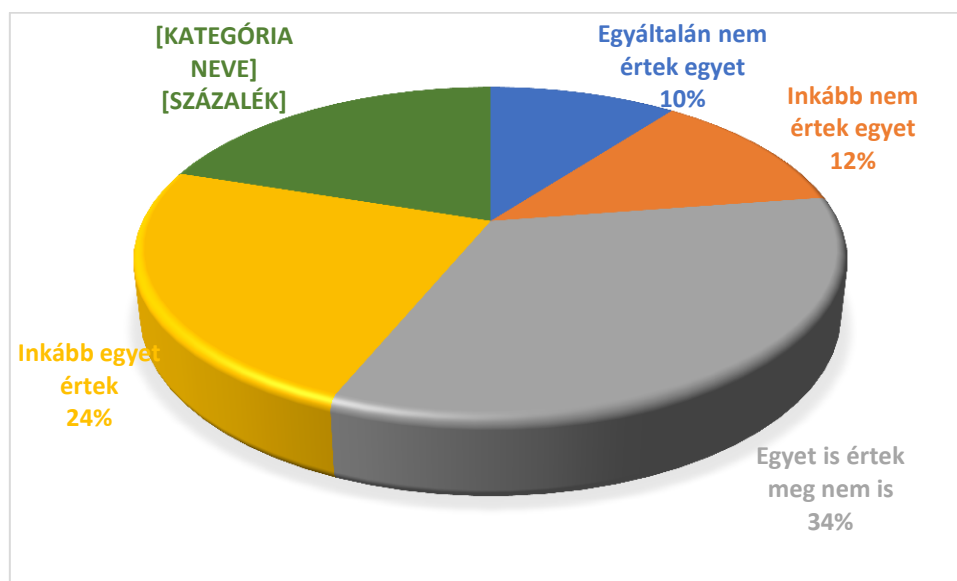
7.3.3. A szegregáció és integráció az oktatásban

Van, ahol a cigánypasztorációban részt vevők elsődleges célja a társadalmi felzárkózás segítése, másutt pedig a direkt evangelizáció. Sok helyen a cigánypasztorációs munkatársak egyszerűen a szegények felé fordulnak, azaz nem kimondottan a cigányokat célozzák meg, hanem a szegényeket. A cigányok ebben az esetben is bekerülnek a programba, mivel köztük több a szegény család, szegény gyerek.

A cigánysággal kapcsolatban – és különösen az oktatásügyben – gyakran felvetődik az szegregáció-integráció kérdése. A szegregált oktatás sok esetben a helyzetből fakad: ahol – szinte – csak cigányok élnek, ott nem lehet nem „szegregálni”. Más esetekben a szegregáció előítéletekre vezethető vissza, vagy abból a feltételezésből ered, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek hatékonyabban haladnak, ha saját közegükben, saját társaikkal tanulnak.

A megkérdezett cigánypasztorációs szakemberek közül többen látják úgy, hogy a cigánygyerekeknek jobb, ha integráltan, tehát a nem cigány gyerekekkel közösen járnak iskolába. Erre az álláspontra a kérdésre választ adók 44%-a helyezkedett, a szegregált oktatásban pedig 23% hisz, míg viszonylag sokan – a választ adók harmada – egyik álláspont mellett sem tört lándzsát.

A cigány gyermekeknek jobb, ha a nem cigányokkal közös iskolai osztályokban tanulhatnak: Mennyire ért egyet a következő állításokkal

A megkérdezettek nagyon fontosnak tartják az integrált oktatást a társadalmi felzárkózás tekintetében. Több mint egyharmaduk (36%) szerint ez a cigányok társadalmi felzárkózásának legfontosabb eszköze, további egynegyedük pedig a második legfontosabb tényezőnek tartja azt.

7.4. Közösségépítés

A közösségépítés, közösségben megtartás kiindulópontja is a testvéri hozzáállás kell hogy legyen. „A szemlélet a fontos: testvérek vagyunk, emberi méltóság, a kapcsolat az, ami gyógyít. Van, amikor csak a cigányokkal és van, amikor együtt a nem cigányokkal. A cél a kapcsolatépítés.”

A kapcsolatépítéshez elengedhetetlen a „jelenlét”. Szükséges egy, legalább egy olyan elkötelezett személy, aki ott él a cigányok között, közelében, s tenni akar a környezetében élőkért. A személyes találkozásokban lévő erő legalább olyan fontosnak, vagy fontosabbnak tartják, mint a szervezeti keretekben megvalósuló összejöveteleket.

A tenni akaró személy mellett ugyanakkor az is kell, hogy a környezet is fogékony legyen, legyen igény a változásra, de legalább fel lehessen kelteni az igényt a változtatásra. Az is előfordul, hogy az igény születik meg előbb, s „alulról” indul el a közösség szerveződése.

A balajti misszió pl. akkor indult, amikor az egyik roma szülő a kazincbarcikai Don Bosco iskola igazgatójának az mondta, hogy jó volna Balajton is kezdeni valamit a cigányokkal. A négy gyermekes diakónus apuka komolyan vette a hívást, s mára egy stabil, jól működő közösség az eredmény. Érthető módon Don Bosco nevelési módszerei mentén alakult ki a rendszer: egy héten egyszer oratórium (játék és imádság) van a gyerekeknek, pénteken bibliaóra a felnőtteknek, vasárnap igeliturgia. A jelenlét alapja a családi légkör, az állandó szeretetteljes odafigyelés. Eleinte csak a gyerekek jártak az alkalmakra, utána az édesanyák is kíváncsiak lettek, hogy hová járnak a gyerekek olyan lelkesen, majd az édesapák is részesek lettek a közösségnek. Vasárnap 40-50 fő vesz részt az igeliturgián vagy szentmisén, ünnepekkor 80-90 fő. A közösség erejét mutatja, hogy tagjai azóta sok feladatot átvettek a kezdeti szervezőtől.

A közösséget összehozta leglátványosabb közös munkájuk is, egy régi épület felújítása, amelyet az egyházmegye vásárolt meg részükre, hogy kápolnát alakítsanak ki benne. Az épület fenntartását, a karbantartást, fűnyírást teljesen egészében a közösség végzi.

Más példák is azt mutatják, hogy nem feltétlen paptól indul a cigánypasztoráció. Egy diakónus, mert „nem volt nyitott a plébános a cigányokra” szabad kezet kapott, eljutott más papokhoz, s család és ifjúsági pasztorációba kezdett.

A diakónus egy cigánysor mellett nőtt fel és rossz élményei voltak, amelyek motiválták, hogy tegyen valamit a cigányokért. Változtatni akart, s mondhatni kapóra jött, hogy egy hozzá közel fekvő településen volt egy bezárt, már romos templom. Ott kezdte el a cigánypasztorációt. A település a reformáció óta református volt, kicsi zsákfalu, mintegy 500 lakossal háromötödük cigány. A 2003-ban bezárt templomot diákokkal kitakarították s újra életre keltették. Az egyik cigányembert, aki elvégezte a Cursillót a diakónus kinevezte a templom gondnokának. A cigány gondnok kezdte el a diakónust a családokhoz vinni, áthívott más faluból tapasztaltabb cigányokat tanúságtételre, s így kezdett felépülni a közösség.

Mint a fenti példa is mutatja gyakran a közösségépítés az érdeklődő emberek bevonásával, egy fajta „híd szerep” kialakításával kezdődik. Volt, aki egy másfél éves lelkipásztori kisegítői kurzust tartott cigányoknak, aminek kimondottan az volt a célja, hogy a végzetek összekötő hidak legyenek a többségi társadalom és a cigányság között. Kilenc cigány férfi és nő vett

részt a kurzuson, ahol – többek között – konkrétan arra képezték őket, hogy a cigányság és az egészségügy, a cigányság és az iskola, a cigányság és az önkormányzat között tudjanak közvetítő szerepet betölteni.

Arról, hogy mi segíti jobban a cigányok közösségbe vonását, megtartását megoszlanak a vélemények, tapasztalatok. Speciálisan cigányok számára szervezett alkalmak, programok vagy inkább olyan közös tevékenységek a hatékonyak, amelyek a nem cigányokkal együtt zajlanak?

Van, aki szerint a cigány közösségek közti találkozások a legjobbak, ahol „normákat” is lehet felállítani, amit ők is elfogadnak. Pl. nincs helye a szemetelésnek, sem a csúnya beszédnek. A találkozási lehetőségek biztosítása egyfajta „Cigányháló” létrehozása.

Zarándoklatot is van, amikor kimondottan cigányoknak szerveznek, mert úgy tapasztalták, hogy másként, szabadon szeretnek imádkozni, ritmusosan éneklük az énekeket, tapsolnak, hajlítással énekelnek. Ez pozitív, mert maguknak formálják az énekeket. Ebben az esetben kimondottan az evangelizáció az elsődleges cél: legyen Istenélményük, kezdjenek el hinni.

Mások szerint csak az első lépés az, amikor a cigány közösségeket külön szólítják meg. Fontos számukra, hogy legyen közösségi élmény a saját közösségükben. Következő lépésben viszont a nem cigányokkal együtt kell közös találkozókat, programokat szervezni.

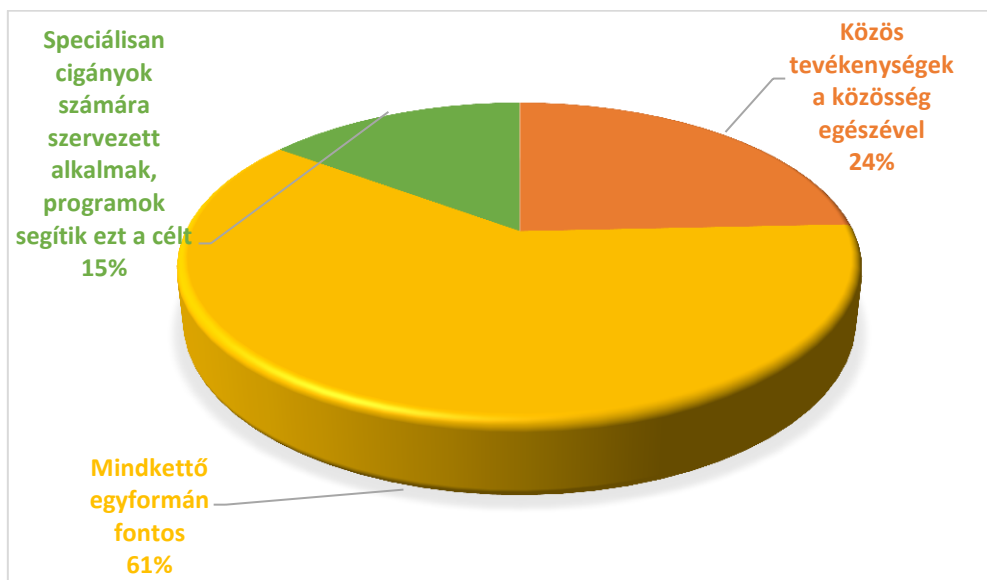
Amikor van cigány és nem cigány közös program, pl.: egy hetes zarándoklat, ott életre szóló barátságok születnek. 2-3-4 fiatal cigányt képes a magyar közösség befogadni. Ezeket az alkalmakat jól elő kell készíteni.

Többen azonban úgy látják a cigánypasztoráció a cigányok és a nem cigányok egyidejű, együttes pasztorációjaként kell, hogy megvalósuljon. A cél, hogy a nem cigányok tudjanak érzékenyek lenni a cigányok felé, a cigányok pedig lássák, hogy nem egy „nemcigányt akarnak belőle faragni”, legyenek büszkéek a cigányságukra, ne tagadják le azt. Vannak, akik úgy vélik, a nem cigányoknak meg kell tanítani a cigányság kultúráját. Közösségi szinten pedig csak az együttes programokkal „gyógyítható a cigányság elkülönítése”. Ne legyen szegregált iskola és semmi szeparált csoport, mert az nem segíti az integrációt. Az egyház arra kell, hogy legyen: „Gyere, ülj mellém!”

Van, ahol próbáltak külön a cigányoknak szervezni programot és közös találkozókat is. Azonban úgy találták, hogy a közös alkalmakra nagyon kevesen mentek el. Pl.: Erzsébet napon közös étkezést szerveztek, de a 600 regisztrált szegénycsaládból csak mintegy a fele jelent meg.

A válaszadók többsége úgy tapasztalja, hogy szükség van mind arra, hogy a cigányok maguk is legyenek közösségben és legyenek a többségi társadalommal is közös programok, közös tevékenységek.

Ön szerint általában mi segíti jobban a cigány hívők bevonását, illetve megtartását

A cigánypasztorációt végzők elhivatottsága mellett legalább annyira fontos a személyi, tárgyi, anyagi eszközök biztosítása. Gyakran felmerült, hogy legyenek elkötelezett, megbízható, elhivatott munkatársak, és ugyancsak sokszor előkerült ezen a ponton, hogy a megtért, hiteles cigány emberek nagyon kellenének munkatársnak. Itt egy komoly nehézség is felmerült, nevezetesen a felfelé mobilitás magányossága, azaz, hogy a cigányok már nem tartják cigánynak, a nem cigányok még nem fogadták be. Ezt a magányosságot csak a nagyon elkötelezettek tudják felvállalni.

Kiemelték, hogy fontos lenne egy főállású pap, aki az egyházmegyében csak a pasztorációval foglalkozik, így egy hálózat is kiépíthető lenne.

A tárgyi eszközök meglétét ugyan említették, de nem tartották annyira nélkülözhetetlennek. Sőt, van, ahol felmerült, hogy a tárgyakkal való jól ellátottság inkább akadályozza a munkát, mert nem tudnak velük betelni, inkább elvonja a figyelmüket, megzavarja őket.

Azt viszont nagyon fontosnak tartják, hogy legyen egy hely, amit magukénak éreznek. Van, ahol a plébánia ad otthont több segítő és missziós közösségnek, például a Fokoláre mozgalom Kohó projektjének. A helyi katolikus iskolával és plébániával együttműködve sport-, játék-, és imaalkalmakat szerveznek 15-20 fő bevonásával.

A Kaposfői Római Katolikus Plébánián már 20 éve folyik az ott élő cigány kisebbség (kb. 1200 fő) körében közösségformáló és segítő tevékenység. E tevékenység hatékonyabbá tételének érdekében jött létre 2007 februárjában a Kaposfői Szent Erzsébet Alapítvány, amely azóta is harmonikus összhangban működik a plébániával. Az alapítvány célja, működése alapvető keresztényi és emberi értékek mentén fogalmazódott meg, az emberi méltóság fontosságának hangsúlyozásával. Tevékenységeik oktatási és szociális irányban valósulnak meg.

A plébániát sokszor nem tartják elégségesnek, a sokrétű munka, a sokféle foglalkozás miatt nem alkalmas közösségi térnek. Nagy szükségét érzik közösségi háznak. Azonban tisztában vannak vele – ahogy több interjúban is rámutattak – közösségi házzal nem csak a cigány közösségek vannak szűkén, hanem a nem cigányok is. Azokon a településeken, ahol vannak közösségi házak, azokban kiterjedt munka folyik.

Mezőszemerén létrehoztak egy cigány missziós és információs központot. Lelkigyakorlatokat szerveznek, és segítik azokat, akik a cigánysággal kapcsolatban vannak: iskolaigazgatókat, paptársakat intézményvezetőket. Feladatuk közé tartozik, hogy látogassák a plébániákat, és hozzanak létre élő cigány közösségeket. Három éves munkájuk során több kis közösség is elindult: Miskolc-Lyukó völgyben, Boldván, Felsőregmecen, Mezőkeresztesen, Erdőtelken, Tarnaörsön. Ezek a kis csoportok 5-20 fővel működnek, jellemzően imaalkalmak, dicsőítések, hittan órák formájában jönnek össze.

Az Esztergomban működő „A Mi Házunk” egy marista közösségi ház, melyben olyan átfogó nevelési szolgálatot, segítő tevékenységet kínálnak fel a gyermekek, fiatalok és családok számára, melyet a marista eszmény ihletett, és amelyben együttműködnek testvérek és

világiak. Kiemelten foglalkoznak hátrányos helyzetű, többségében roma származású gyermekekkel és fiatalokkal, illetve családjaikkal. Többnyire létminimum alatt élők látogatják a házat, akik egyik napról a másikra, nagy szegénységben élnek. Számukra adománygyűjtést, szerveznek, de emellett nagyon sokféleképpen segítik az embereket. A családoknak életvezetési tanácsokat adnak, segítenek hivatalos ügyek intézésében, támaszt nyújtanak krízishelyzetekben, segítséget nyújtanak munkahely keresésében, otthonteremtésben. Az egészségre nevelés keretében segítik az orvosi ellátáshoz való hozzájutást, szűrővizsgálatokat egészségügyi tanácsokat adnak. Baba-mama foglalkozáson támogatják a mamákat abban, hogy fizikai és érzelmi biztonság légköre jöjjön létre közöttük. Foglalkozásaikkal a családi életre nevelik a fiatal édesanyákat.

Kaposfőn, a plébánia udvarán lévő közösségi házban már tíz éve folyik nevelési-oktatási tevékenység (tanoda-program), ahol cél a (halmozottan) hátrányos helyzetű tanulók iskolai előmenetelének, továbbtanulásának segítése, az önbizalom növelése mellett. A kaposfő-vadászdombi közösségi házban, illetve a Kaposmérő-Baglas-pusztai közösségi házban szociális tevékenységek zajlanak. Mindkét közösségi ház szegregált cigánytelepen található, ahol évek óta folyamatos segítői jelenlét mellett zajlik a közösségfejlesztés, hagyományápolás, illetve az életszínvonal javulásának a segítése.

Az alsószentmártoni tanodán kívül az alapítvány közösségi házat működtet Old, Kórós, Siklósnagyfalu, Drávaszabolcs, Kovácshida, Gáncs településeken. Minden helyszínen a szolgálatuk kiterjed a jogsegélyszolgálatra, krízishelyzetekben való segítségnyújtásra, működtetnek konyhát, játszóházat. Összesen hét településen kb. 300 családot érnek el. Munkájuk középpontjában a nehéz életbe beleszülető, onnan nehezen, vagy soha ki nem keveredő emberről való gondoskodás, az ember védelme, testének lelkének gyógyítása áll. A közösségi házakban jellemzően közösségi és szabadidős tevékenységeket szerveznek. Hitéleti tevékenységek, heti reflexió gyerekekkel, sport, társasjáték, kézműves foglalkozások, családi programok, kirándulások, mozi-, színházlátogatás, nyári táborok, részvétel a település ünnepeiben Szent Márton nap, pünkösdi mulatság. Emellett szakmai munkára is sor kerül: heti reflexió a tanoda munkatársainak, szakmai képzések, szervezetfejlesztő, csapatépítő tréningek, kapcsolattartás társintézményekkel. Van, ahol évente cigánypasztorációs konferenciát is szervezésnek.

Bár a közösségi házakhoz kapcsolódóan előfordul munkavégzés is, de ez a kérdés megosztja a véleményeket.

Sokan azt várják, hogy munkát adjon az egyház a cigányoknak, de nem ez a feladata az egyháznak. Amik kellenek: cigány irodalom, a meséik... ezeket újra kinyomtatni, hogy legyenek szép mesekönyveik. A liturgikus énekek, amit tanulhatnának, az igényességüket fejlesztendő: ima- mesekönyvek kiadása. Életvezetés, háztartásvezetés a cigányasszonyoknak. Nem tudnak háztartást vezetni, ezt mind tanítani kellene. Pl.: 1-2 asszony fogadjon másokat a konyhájába, és tanítsa, a jó példák fontosak.

A közösségi házak a valahová tartozás tapasztalatát adják. Játékra, szabadidő aktív eltöltésére alkalmas helyek, amelyek formálják az egyéniséget, kialakítják a személyes kapcsolatokat, közösséget teremtenek az ott szövődő barátságok. A közösségi házak ezért is fontosak, mert találkozások helyszínei lehetnek. Találkoznak generációk, kultúrák, nemzetiségek. Lényeges, hogy nem sablont kell adni, hanem felmérni, hogy hol mire lenne szükség s annak kialakításában segíteni. A cigánysághoz tartozó pasztoráltak általában gyermeknevelési, egészségügyi, nevelési segítséget szívesen fogadnak. „Éles szemmel a szükséglet nyomán kell elindulni.”

A kérdőíves kutatás során válaszadók fele tapasztalt kifejezetten sikertelenséget a cigányok közösségbe hívásával kapcsolatban, míg a közösségben megtartással kapcsolatosan nagyjából egyharmaduk.

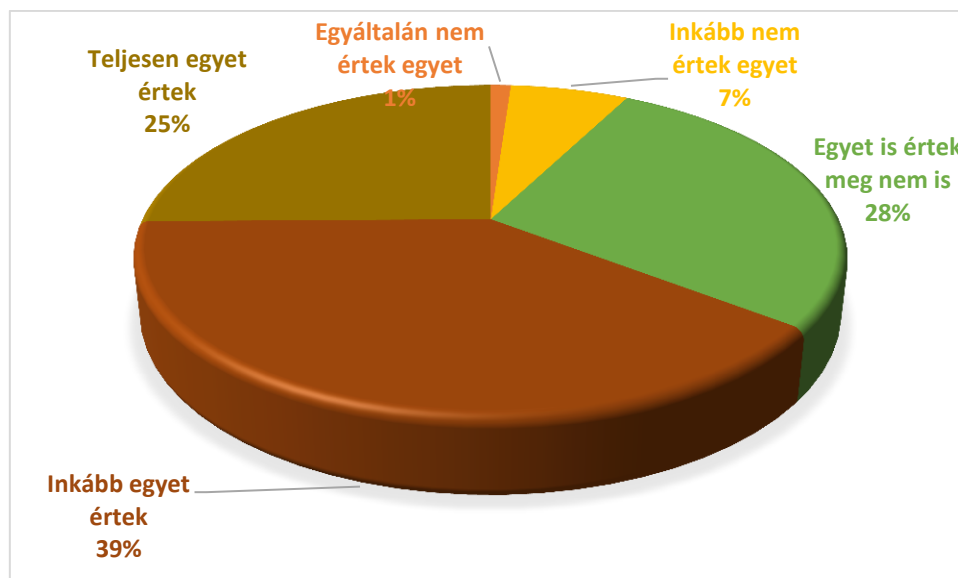
A közösségben megtartással kapcsolatos sikereikről a saját szavas tapasztalat megosztásokban ismételten erősen kiemelkedtek a személyesség, a számukra elérhető közelségben jelenlevés, az egyenrangúnak tekintés kifejezések. Emellett a tisztelet, elfogadás, az újra és újra esélyadás, a szeretet kifejezése, és a közös imák, közös misék, szentségek felvételére készülés, azaz a lelki együvé tartozást is kifejező események bírnak nagyobb jelentőséggel.

7.5. Támogatási formák

Az előzőekben érintőlegesen volt már szó a cigányok támogatásáról, s a különböző hozzáállásokról. Ebben a fejezetben részletesebben bemutatjuk az eltérő motivációkat. A

támogatások elsősorban a szegényeket, a legelesettebbek, legrászorultabbakat célozzák meg. Mivel a rászorulóknak között nagyobb arányban találunk cigányokat, ezért a támogatások nagy része hozzájuk jut el.

A cigányoknak szükségük van a támogatásra: Mennyire ért egyet a következő állításokkal

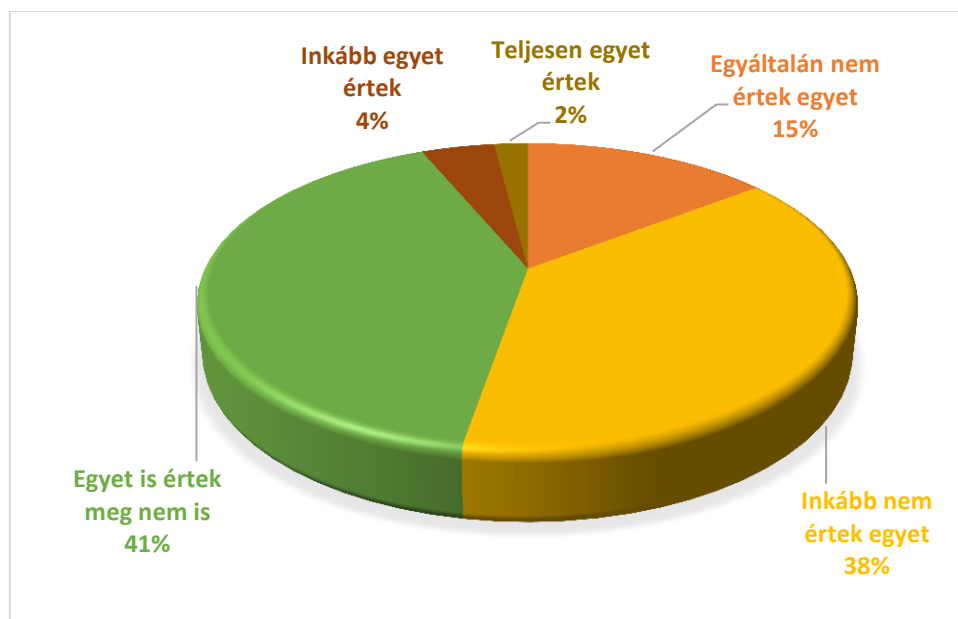
A megkérdezettek közel kétharmada inkább egyet értett vagy teljesen egyet is értett azzal, hogy a cigányokat támogatni szükséges. A támogatás formáján belül alapvetően két álláspontot lehet elkülöníteni, a szociális jellegű támogatásokat és/vagy a felzárkóztatás elősegítését.

7.5.1. Szociális támogatások

Rendszeres segélyezéssel a legszegényebbek által lakott településeken, településrészekben találkozhatunk. A rendszeres segélyezés elsősorban a Karitáshoz fűződik. Jó gyakorlatként említették Ózdot, ahol a helyi Karitásznak önkéntesek bevonásával napi szintű élelmiszerosztást szervez a legrászorultabbaknak. Szombathelyen a Karitásznak működteti a Családokat Segítő Szolgálatot, ahol a rászorulókat élelmiszerrel és ruha adománnyal segítik. A Karitásznak tevékenységére jellemző az élelmiszer, ruha, bútor adomány. Másfelől a Karitásznak képviselte adományosztást van, aki zsákutcának tartja, mert nem a segélyek oldják meg a problémát.

A cigányok mindent megtesznek azért, hogy beilleszkedjenek a többségi társadalomba:

Mennyire ért egyet a következő állításokkal?

Ez a gondolat egybeeshet azzal a feltételezéssel, hogy a cigányok nem tesznek meg mindent azért, hogy beilleszkedjenek a többségi társadalomba. Akik egyet értettek – inkább, vagy teljesen – azzal, hogy a cigányok mindent megtesznek a beilleszkedésért a válaszadók 7%-át sem teszik ki.

Önmagában a segélyezés ritka, általában kiegészül valamilyen egyéb szociális jellegű tevékenységgel.

Egerben fut az „Egy családnak, egy évben, egy nagy bajban” program, melynek keretében pl. elintézik, hogy a kikapcsolt áramszolgáltatást visszakössék. Emellett rendszeres vetőmag, illetve palánta támogatásban részesülnek az egyházmegye településein azok, akik részt vesznek a saját konyhakert-programban.

Zsámbékon a szociálisan rászoruló lakosoknak, akik azt maguknak vagy eltartottaiknak nem képesek biztosítani legalább napi egyszeri meleg étkeztetését adnak. Emellett házi segítségnyújtás keretében saját magát nehezen vagy egyáltalán ellátni nem tudó személyek önálló életvitelét segítik az ellátott saját lakásán. Az időseknek nappali ellátást biztosítanak a hiányzó családi gondoskodás pótlására, az egyedüllét megszüntetése és a tétlenséggel járó káros hatások megelőzése érdekében.

Gyakran a támogatások is együttműködések formájában valósulnak meg. Egerben pl. a helyi plébánia támogatja az adományszervezést a legrászorultabbaknak, s egyben összeköti a hitoktatással. Ózdon kiemelkedő az Élelmiszerbank és más felekezetek szeretetszolgálati együttműködése. Az együttműködésekkel több rászorulóknak lehet segíteni.

Van, ahol a főprofil segélyezést kiegészítik egyéb közösségépítési, felzárkóztatási jellegű tevékenységgel. Gyöngyösorosziiban a nővérek – főleg külföldi adományokból – felépítettek egy szociális központot, amelyben közösségi termek, műhelyek és egy tankönyv kapott helyet. A központban délutáni napközi működik, nyáron táborozni viszik a hátrányos helyzetű, főként roma gyerekeket. Tisztálkodási lehetőséget biztosítanak, adományt adnak a rászorulóknak főként iskolakezdés előtt. Szülői értekezleteket tartanak, amin a polgármester is részt vesz, ilyenkor teáznak, sütiznek, beszélgetnek. Havonta, kéthavonta ruhavásárt is szerveznek. A nővérek számára fontos, hogy a hit- és erkölcstan oktatásból se maradjanak ki az arra igényt tartók. Ez nemcsak a közösségi házba járóknak lehetőség, hanem a falu összes gyermeke számára. Ezt a tevékenységet a plébános atyával együttműködve valósítják meg.

7.5.2. Felzárkózás

Az egyház keretén belül vannak olyan tevékenységek, melyek a segélyezésen, szociális feladatok ellátásán túlmutatva a cigányság társadalmi felzárkózását szolgálják. Tulajdonképpen az oktatás, az önálló közösség megteremtése is a felzárkózáshoz kapcsolható. Olyan komplex programokat lehet idesorolni, melyek ötvözik a munkahelyhez jutás elősegítését, az oktatást, szabadidő programok szervezését, és a segélyezést.

Szombathelyen egyházi tulajdonban lévő kertek mezőgazdasági hasznosításával munkalehetőséget teremtettek a hátrányos helyzetű családoknak – az Öngondoskodó Háztartás országos karitás-programhoz kapcsolódva – s a termés is a rászoruló családokat segíti. A plébániakert-mozgalomban a jánosházi Dorottya-kert gondozását a helyi cigány lakosság végzi szakemberek segítségével, a feldolgozott gyümölcstermékeket pedig szintén cigány családok értékesítik.

Vécsen rendszeresen szerveznek kulturális programokat, irodalmi foglalkozást, nyári tábort a helyi gyerekeknek. 2014-ben, a rendtartomány adományozta varrógépeken megindult a

helyi asszonyok és fiatalok számára a kézimunka oktatás. A varróműhelyben alapvető szabásvarrás ismereteket tanítanak, főként középkorú, munkanélküli családanyák számára. A műhely célja az így létrejött közösség tárgyi és szakmai fejlesztése. A varrodába járó nők létszáma folyamatosan növekszik, szakmai fejlődésük pedig lehetővé teszi, hogy az általuk készített termékek alkalmi vásárokon már eladhatóvá váltak. A tanfolyam oktatási színvonalát mutatja, hogy több tag is állást talált a közeli textilgyárban.

Többen úgy tartják, hogy a gyermekeknél kell kezdeni a felzárkóztatás segítségét, szakmára tanítani őket az egyház és az iskola összefogásával. E vélekedés szerint a cigányság körében a kitartással van baj, a mának élnek, ezen kellene a neveléssel változtatni. Jövőképet kell adni, az idő és a tulajdon fogalmát rendbe kell tenni. A harang az óra szerepét is betölti, az időérzék fejlesztése is fontos. A cigány lekipásztornak ne legyenek irreális elvárásai, azzal kell kezdenie, hogy megismeri őket.

Máshol is az oktatásból indulnak ki s a napközit tartják a legfontosabb intézménynek. Egy szerzetesnővér beszámol róla, hogy nyolc évig vannak náluk (a napköziben) azok a gyerekek, akik az állami iskolában perifériára szorultak. Az iskolai tanárok nem biztosítják az alapokat sem a rend napközijébe járó gyerekeknek. A tanítás, a képzés, a közmunka program egymásra épül. Ugyanakkor az egyházi intézmény közösséget is szervez, húzóereje van, biztonságot jelent az egyházi háttér. Volt, aki elment és visszajött a közösség miatt. Családsegítő és gyermekjóléti szolgálatot, valamint fogyatékos nappali ellátó és foglalkoztató műhelyt is működtetnek. A közösséget „lelki programok” segítségével építik.

Főleg a nomád cigányok számára sokkal magasabb a spiritualitás iránti igény. Amikor csak szakmai alapon akartak dolgozni a cigánygyerekekkel, az nem volt olyan sikeres, mint amikor bevitték a spiritualitást is. Így tartósabb az integráció is. A csak oktatási, csak szakmai szempontok nem elég, kell az ima, a helyi egyház bevonása is.

Az Istenképiség a fontos, azzal segíteni. Az egymás iránti tisztelet megadása, ennek segítése az egyház feladata a cigánypasztorációban. Az iskolákban tudnak segíteni, de az egészség, a lakhatás nem az egyház feladata. A családkép, a hagyományos család evangéliumhoz való kapcsolata fontos, a cigányoknál a férfi-nő viszony, a tulajdonjog tisztelete – eltér az evangéliumtól. A közösségi tulajdon évszázados folyamat eredménye. A nő alávetett

szerepén kell változtatni, az egyenértékűséget kell a férfi-nő kapcsolatába bevinni és ebbe az evangélium tanítását bevinni.

Esztergomban is a vallási nevelés mellett zajlik a felzárkóztató oktatás, az egészséges környezettudatos életmódra nevelés, a hasznos szabadidős tevékenységek szervezése. Az alternatív délutáni napköziben az integráció elősegítés érdekében olyan iskolán kívüli programokat szerveznek, amelyek a fiatalokat segítik az élet nagy kérdéseire való válaszok megtalálásában.

Gilvánfán komplex teleprehabilitációs program megvalósulása is segíti a település lakóit, teszi kicsit élhetőbbé az életüket.

A munkahelyteremtés célja a tisztességes, megfizetett munkalehetőségek megteremtése. Az oktatásra több pénz kellene, a roma gyerekeknek kiscsoportos oktatás, iskolaotthonos oktatás számukra. Külső-belső körülmények biztosítása a tanuláshoz. Egészségügyi ellátásukon javítani. Mindezt komplex programmal lehetne csak. Ebben az egyházak aktív szerepet vállalhatnának. Ott a végeken kell a gyakorlatot csinálni. A szociális hálóban a lelkészeknek, plébánosoknak fontos szerepe kellene, hogy legyen. Legyen hiteles, tevékeny, tanulja meg, hogyan kell a cigányokkal dolgozni. Így tud bevonzani a templomba közösségi embereket. Ezt kislépésekben lehet, de számoljanak az egyházakkal is ezekben a programokban.

8. A cigánypasztoráció nehézségei

A cigányság felzárkózásának, pasztorális elérésének sikere, haladása azon is múlik, hogy van-e elegendő szakember, aki nem csak jól képzett, de rendelkezik olyan „lelkülettel”, ami ebben a munkában elengedhetetlen. A cigányságot célzó felzárkóztató, oktatási és szociális munkákban sajnos **kevés a jól képzett szakember**. Nehéz a munkáltatóknak jó munkaesőt találni.

Konkrétan azt érzékelik a területen dolgozók, hogy **kevés az elkötelezett pap** a cigánypasztorációban. Felvetődött, mintegy „ördögi körként”, hogy akkor lesz-e több pap, ha többen fognak templomba járni, vagy akkor fognak többen templomba járni, ha több pap lesz. Alapjában véve nehéz ezen a területen munkatársakat találni, elsősorban a cigányságról kialakult negatív kép miatt. Aki viszont elég bátor, hogy kipróbálja magát, egy idő után már szívesen marad ezen a területen.

Megnehezíti a munkát, ha **nincs kinevezve cigánypasztorációs referens**, aki ismeri a területen működő szervezeteket, aki koordinál, összekapcsol, segíti az együttműködéseket. A megindult folyamatokat mindig lelassítja, ha valamelyik tényező változik, mert különösen fontos a kötődés. Mire egy új referens megismeri a területet, az embereket, a folyamatokat, s az emberek is elfogadják, addig sok jól elindult ügy lassul, leáll.

Ugyanez igaz **a lelkészek gyakori cseréjére**. A gyerekek különösen tudnak kötődni a tanítójukhoz, hitoktatójukhoz, gondozójukhoz. De nem csak a gyerekek kötődnek a felnőttekhez, a felnőttek is nagyon tudnak ragaszkodni a tanáraikhoz, papjukhoz. Sokszor az új pap, tanár, szociális munkás csak lassan tud közel kerülni az emberekhez.

A cigányok pasztorális ellátásával megbízott lelkészek részéről felmerült igényként, hogy szükségük van segítségre, támogatásra, biztatásra, és további tudásra. Nem utolsó sorban pedig elkötelezett, **hiteles megtért cigány vezetők**re. A cigányság nem templomba járó. Félelmekkel vannak tele, vajon hogyan fogadják őket a templomban, nem ismerik a plébániai életet, szokásokat. Ezekben a kérdésekben is fontos szerepe lenne közösségi

vezetőknek, akik eligazítást adnak hitéleti kérdésekben, a lelkészeknek pedig a cigány kultúra és hagyomány világában segítenek eligazodni.

Kicsi a megbecsültsége a munkának, így aztán hamar keresnek maguknak a jól képzett szakemberek olyan munkát, ahol meg tudják kapni azt a jó érzést, ami napi motivációt, erőt, kitartást ad. A felzárkóztatásban szociális területen dolgozók nehéz munkát vállalnak. Váratlan, sokszor veszélynek kitett helyzetekben kell jól dönteni, reagálni. Gyakran vidékre járnak, autó nélkül, kis falvakba reményt vinni. Idővel elveszítik a kedvüket lelkesedésüket, kiégnek. Azok a munkatársak, akikről elvárják, hogy a nehéz körülmények mellett minőségi munkát végezzenek, jó lelkülettel legyenek, de sem erkölcsileg sem anyagilag nem érzik a megbecsültséget, hamar másik munkahelyet fognak keresni.

A kevés munkatárs fokozottan ki van téve a kiégés veszélyének, főleg, hogy nem érzik a megbecsültséget sem erkölcsileg, sem anyagilag. **A kiégés mindenkit érinthet**, aki humán területen, vagy empátiát igénylő munkakörben dolgozik. A rendszeres visszajelzés a munkájáról, a reálisan felmért terhelés, rendszeres szupervízió segíthet. A méltányos bérezés elengedhetetlen.

Nehézzé teszi a cigánypasztorációt, hogy **kevésbé látszik a befogadó társadalom**, amibe integrálni kellene a cigányságot. Aki a cigánypasztoráció területén munkát vállal, hamar megtapasztalja, hogy mennyire nehéz leküzdeni a társadalmi előítéleteket, sztereotípiákat.

Az anyagi tényezőkön túl nehezíti a munkát az is, **hogy a cigányság a saját gazdag kultúráját nem ismeri**. Pedig sokkal könnyebb a cigánypasztorációs feladat végzése, ha pasztorált és pasztorációt végző egyaránt tudatosítja magában a cigány kultúra értékeit. Azonban ezt a színes, családközpontú kultúrát nem igazán ismeri a többségi társadalom, sőt maguk a cigányság sem. A cigányság döntő többsége kulturálisan gyökértelen: noha a nyelv alapvető fontosságú minden kultúrában, a cigányok között kevesen beszélnek valamelyik cigány nyelvet, de nem ismerik történelmüket, íróik és költőik vagy muzsikusaik munkásságát sem. Ebben a közegben nem példátlan az a furcsa helyzet, hogy nem cigányok tanítják a cigányoknak a cigány népismeretet.

Csak nagyon lassan válik láthatóvá, hogy a tanulás, a tudás érték, pedig minden szülő azt kívánná gyermekének, hogy neki már könnyebb, jobb élete legyen. Mindenfajta felzárkózást

segítő, integráló próbálkozásnak pontosan ez a célja és mértékegysége, hogy a lehetőségek megteremtésével tanulás és munka által a saját erőforrásaikra támaszkodva megteremtene maguknak egy jobb életet. Ez hozná a biztos megélhetését a családoknak, és adna még több lehetőségeket a felnövekvő generációknak. **Nagyon sok cigány családban azonban a tanulás nem érték.** Nem látják, hogy a tanulással boldogulni lehetne.

A cigánypasztorációs szakemberek **problémának látják, hogy a pasztoráció megreked az adományozásnál.**

Igazi reményt az életünkbe az a tudat hoz, hogy Jézus Krisztus által megváltottak vagyunk, hogy vele baráti kapcsolatban lehetünk. Minden munka – legyen az bármilyen felzárkóztató, szociális, vagy oktatási – üres, ha nem a megváltottság reménye van a középpontjában. Veszélyforrás, ha az adományosztásra kerül a hangsúly. Nem szerencsés, ha azért jár iskolába, templomba, mert ott kap valamit. Munkánk során igyekeznünk kell a belső motivációt kialakítani. Szükséges a hosszútávon gondolkodás az adományt osztó adományt adó részéről és a világos cél megfogalmazása.

Ugyanakkor számos veszélyt hordoz magában az adományosztás, még akkor is, ha a jó szándék nem vonható kétségbe.

Egyfelől a nem elég bölcsen végzett, rendszeres adományozás függőséget is kialakíthat, ahol a segítő már nem tud, nem törekszik saját helyzetét megoldani. Az ilyen segítség leszoktathatja a segítettet az öngondoskodásról, megfosztva őt attól a tapasztalattól, hogy annak van eredménye, amiért megdolgozik. Másfelől fenyeget a veszélye annak, hogy a tevékenység üres adományosztás marad, amihez semmilyen lelki tartalom nem társul.

A cigánypasztorációban részt vevők sokszor azt tapasztalják, hogy vannak ugyan rendezvények a témában, ám azoknak a szervezés során nem sikerül elég jól meghatározni a célcsoportját, témáját. Sokszor azt élik meg, hogy a rendezvények nem az őket érdeklő témákban, nem a számukra érthető vagy őket megérintő megfogalmazásban szólalnak meg. Pedig a konkrét cél nélkül szervezett, vagy célcsoportot tévesztő rendezvények nem eredményesek.

A cigánypasztorációban dolgozó szervezetek legnagyobb kihívása **a finanszírozás bizonytalansága.** Ez a munkatársak fluktuációjának is az egyik oka. Elkezdődik egy projekt,

majd egy év múlva leáll, a munkatársakat elküldik. Amikor újraindul a projekt, új munkatársak jönnek. Ha egy szervezet működése, a programok finanszírozása bizonytalan, akkor szívesebben választanak a szakemberek olyan háttérű szervezetet és munkát, ahol legalább ezt a bizonytalansági tényezőt ki lehet küszöbölni. Mindenki vágyik arra, hogy lássa a munkájának eredményét. Látható, hogy ez a számos kihívással járó munka csak lassan hoz eredményt, ezért még inkább megterhelő, a bizonytalanság. Az pedig, hogy a családosoknak mit jelent a bizonytalanság, nem is kell magyarázni.

A cigánypasztorációt koordináló szervezet, a Boldog Ceferino Intézet, amely még nem tekint ugyan vissza túl nagy múltra, mégis számos nagy ívű projektet vitt véghez. A cigánypasztorációban dolgozó szervezetek vezetői abban reménykednek, hogy előbb utóbb országos szinten a központi koordináló szerepet is fel tudja vállalni az intézet. A cigányság jelentős része vidéken él, ott erős a pasztorális jelenlét, ugyanakkor a nagyvárosokban alig folyik ilyen jellegű munka. Azokon a kistelepüléseken, ahol nagyon alacsony a foglalkoztatottak aránya, alacsony az életszínvonal, még a közeli nagyvárosokba is ritka alkalom bejutni. Nagy szerepe van azoknak a szervezeteknek, amik legalább a kultúra morzsáját, a tanulás lehetőségét, adományokat juttatnak el hozzájuk. A nagyvárosi cigányságnak több lehetősége van a munkavállalás és a szociális juttatások elérésében is.

Problémaként érzékelték a projekt résztvevői, hogy kevés jó példával találkozhatnak. Legalább 2-3 jó példa kell, hogy kimozdítsa a kispapokat, olyan lelkészek, akiknek van több éves tapasztalatuk és sikerélményük a cigánypasztorációról. Jó hozzáállás kell. Az anyagi, tárgyi vonzat, erőforrás az a következő lépés már. Közösségi házak építésében nagy jövő lenne. A cigányok nem kitartók, leginkább a mai napban gondolkodnak.

Személyi: ez a lényeg! Rátermetett embereket találni, egy-egy közösségben közösségi teret biztosítani nekik, és ott a nyomoruk enyhítésére is teret adni (mosás, fürdés), ezeket jól kellene megszervezni. A szegények jobban összetartanak egymással. Nem nagy dolgok. Egy hely, ahol összejöhetnek, és ez jó, hogyha a templom mellett van. Tárgyi feltételek nem olyan lényegesek, pályázatok mindig vannak, amikből megvalósíthatók. Közös élmények, találkozó más cigányokkal is lényegesebb. A család nekik rendkívül fontos, testvér, unokatestvér nem különbség. Ennek a testvériségnek a megőrzése, a tudás róla alapvetően fontos.

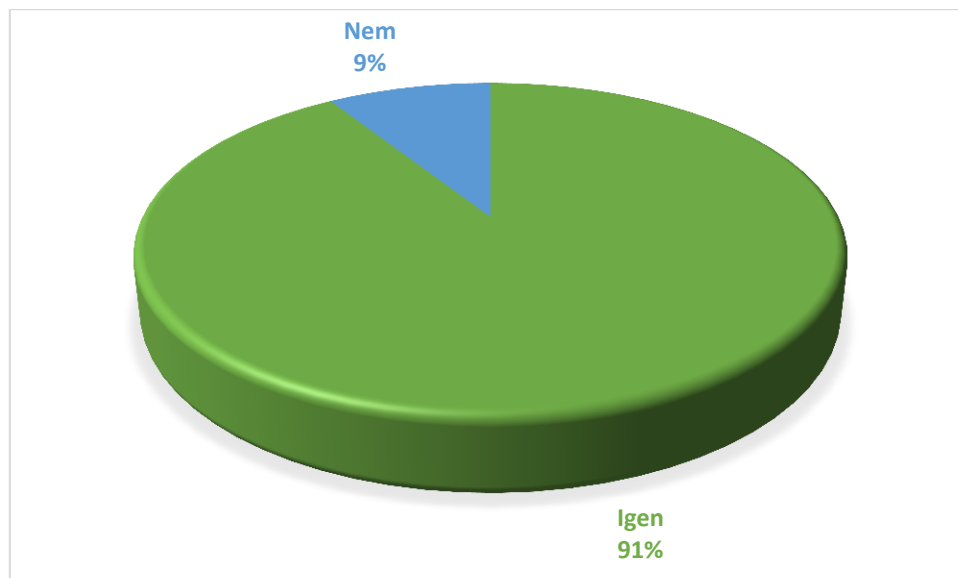
Hiányoznak tárgyi feltételek, szükség van közösségi házakra, amit sajátjuknak érezhetnek. Ezt nem elkülönülésnek tartják, hanem felkészülésnek. Kellenek helyek, ahol önmaguk tudnak lenni, onnan tudnak kapcsolatokat építeni. Találkozásokra, zárándoklatokra sincs elég anyagi forrás, sem konferenciákra, piacképes bérek biztosítására.

Fontos lenne, hogy legyen közösségi ház, terem, ahol csak velük lehet foglalkozni. Általában nincs speciális cigány plébánia, be lehetne csalogatni a cigányokat, foglalkozni velük. Segíteni ruhával, egyébekkel. A pap legyen érzékeny, segítő, munkahelyet segítsen teremteni. Mindenütt lenne rá lehetőség, a pap hozzáállása a legfontosabb.

8.1. Előítéletek

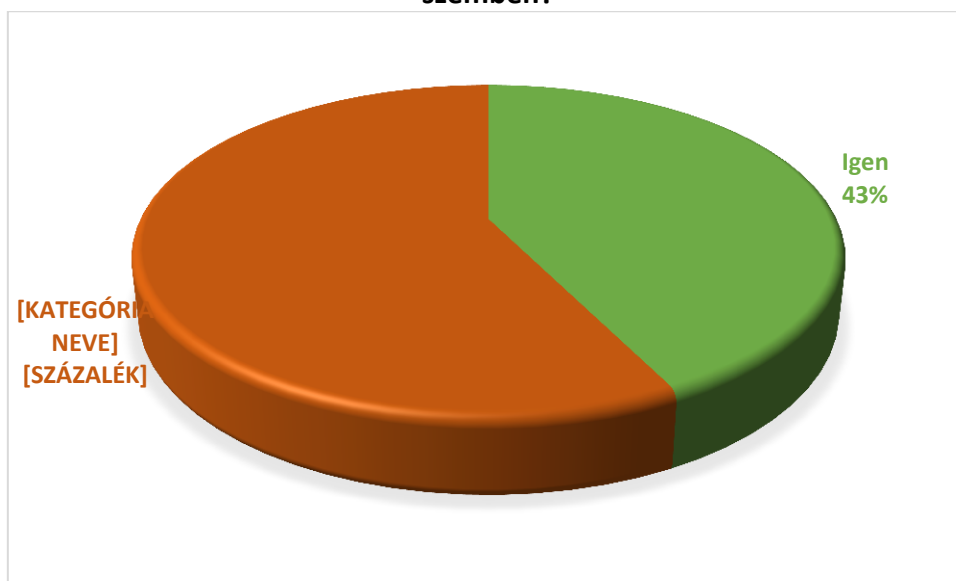
A nehézségek, a problémák közül talán a legsúlyosabb, ami a legnehezebben változtatható az előítéletek. Az előítéletek minden oldalon megtalálhatók, a papok, a nem cigány társadalom és a cigányok részéről is. Van, ahol a cigányok azért nem mennek be a templomba, mert félnek a kudarcoktól.

Tapasztal-e előítéleteket a környezetében élők részéről a cigány emberekkel szemben?

A kérdőívet kitöltők 90%-a, függetlenül attól, hogy járnak-e cigány emberek a közösségükbe, tapasztalt előítéleteket a cigányokkal szemben.

Tapasztal-e előítéleteket az egyházmegye vagy plébánia részéről a cigány emberekkel szemben?

Szinte függetlenül attól, hogy járnak-e a közösségbe cigány emberek a válaszadók mintegy 43%-a tapasztal előítéleteket a cigányokkal szemben az egyházmegye, vagy plébánia részéről.

Sokrétű az egyház ebben is. Vannak nyitottabbak is, ingadozók is és vannak az elutasítók is, a cigányellenes erők. A kirekesztő magatartás is jelen van a cigányokkal szemben. Ezzel a saját keresztény hitükkel is szemben vannak.

A cigánypasztoráció mintegy szigetekként működik, s úgy látják ennek egyik oka az előítélet.

Az előítéletek miatt, a környéken nem csinálják más plébániákon. Nem foglalkoznak igazán szervezetten velük. A cigánypasztoráció szigetekként működik inkább. Lenne rá idő, mert nincs már annyi hívő, hogy a papok ne érnének rá.

Van, ahol az egyházmegyében még új a cigánypasztoráció. Vannak atyák, akik cigányplebániát vezetnek, míg a többi papnak nincs tapasztalata a cigányokkal, hiányolják az oktatást s nem kezdenek bele.

Úgy tartják a hívek a negatív tapasztalatok miatt kritikusak a cigányokkal. Akik komolyan vették/veszik a vallásosságukat, ők nem a származásuk miatt, hanem az életvezetésük miatt utasítják el a cigányokat. A munkához, tulajdonhoz való viszonyuk miatt van ellenállás. Inkább az idősebb hívek részéről jellemzőbb az előítélet, mert az idősek

kiszolgáltatottabbak, „áldozatai a cigány bűnözésnek”. Ezért nem testvérként tekintenek a hívek a cigányokra.

Az előítélet, a már meglévő, korábbi negatív tapasztalatokra épül, és téves általánosításhoz vezet. Olyan a megítélésük, hogy megbízhatatlanok, piszkosak, felelőtlenek, lusták. A magukat magyaroknak vallókat könnyebben elfogadják.

Misén, gyermekmisén elfogadottak a cigányok, de a kisközösségekben nem igazán működik a cigányok befogadása.

Amikor megjelennek a templomban, akkor kérdezik, hogy mit keresnek itt. Ilyenkor azt mondtam, hogy nem keresnek, hanem megtaláltak, megtalálták Jézust, és ahogy VI. Pál pápa mondta: Ők az egyház szívében vannak és nem a szélén. Az egyháznak cigány arca is kell legyen, mert ha nem, akkor elveszti katolicitását, mert a szegényekért jött Jézus, nem zárhatunk ki köröket ebből, csak mert mások. Az előítéleteket, sztereotípiákat el kell oszlatni, a két közösséget meg kell ismertetni egymással. Amíg nem ismerik egymást, addig természetes, hogy idegenkednek egymástól, hisz idegenek, ismeretlenek is.

Az előítéletet a gyerekek otthonról hozzák magukkal, ami az iskolában csak erősödik. Cigányozzák egymást, amihez a pedagógus társadalom is hozzájárul. Máshol meg pont azt tapasztalják, hogy a gyerekek nagyon rugalmasak, kevésbé előítéletesek, befogadók. Adományosztáskor mennek a pappal a cigányokhoz. A felnőttek világa már zártabb, előítéletesebb.

Mégis hogyan lehet az előítéleteket lebontani? A kispapok érzékenyítésével kellene kezdeni, terepre vinni őket, kapcsolat kialakításában segíteni. Volt, ahol pl. egy cigány kispappal kispap-cigány focimeccset rendeztek. Szerveztek vegyes táborokat is szerveznek, ahol cigányok és nem cigányok együtt vannak.

Egymás erősségeinek megtapasztalása, közös élmények vezethetnek az előítéletek lebontásához, de ez lassú folyamat. *„Vannak olyan cigányok, akik és itt pozitív jelzőket mondanak..., de ehhez kellene a közös élmények.”*

Az előítéletesség, kirekesztés ellenszereként hatásosak a jó gyakorlatok, melyek a cigányokra való külön figyelem fordításában öltenek testet, úgymint felismerése annak,

hogy több figyelmet igényelnek és fontos számukra az elfogadás, hogy egyenrangúként kezeljék őket. *„Ugyancsak fontos, hogy közöttük éljünk, észrevegyük a bátortalanságukat.”*

A projektben megszólított, cigánypasztorációban dolgozó szerzetesnővér szerint az egyház azzal tudna ezen változtatni, ha közéjük megy és nem szegregál, az emberi méltóságot, megkülönböztetés nélkül megadja. Jónak tartják a Boldog Ceferino Intézet közmunka programját is a munka világába való integráláshoz.

A velük való együttélésre kellene alapozni a pasztorációt. Közös munka, játék, ének, zene és az ő szintjükön való bibliaismertetést. Segíteni megtapasztalni az Ige megélését, ez öröm és változás az életben.

Ahhoz, hogy ők változzanak, nekünk is változni kellene, előítéletek lebontásával. Közöttük kell élni és látni, hogy milyen nehezen élnek.

A cigányság evangelizálására csak úgy válunk alkalmassá, ha először is mi magunk „méhecskévé válunk”. Mentalitást kell váltanunk, föl kell emelnünk a tekintetüket a problémák, a konfliktusok, ellentétek halmazából és az értékek virágait kell meglátnunk és azzal foglalkozni, abból építkezni.

8.2. Identitás és asszimiláció

A projekt során többen felvetik, hogy a cigánypasztorációs munkába érdemes cigány származású személyeket bevonni, mert talán jobban szót értenek övéikkel, mint a nem cigányok. A Ceferino Intézet Hit Iskolája projektje is törekszik rá, hogy kineveljen olyan egyházi munkatársakat, akik cigány származásuk okán híd szerepet tölthetnek be a cigánypasztorációban.

Mint fentebb láthattuk, a cigányság – mint minden etnikai csoport, nemzetiség – határai elmosódtak. Ahol nagy tömbben élnek cigányok, ott nem jelent kérdést, hogy kit tekinthetünk cigányak, ám ezekben a zárt közösségekben is jelentkező probléma, hogy a kiemelkedő cigányok gyakran elvesztik cigány identitásukat, és közigük is idegenként tekint rájuk.

„Cigány Karitás csoport is van, akik maguk is rászorulóak és bevonták őket a Karitás-munkába, ők jobban meg tudják értetni magukat azokkal, akikhez kimennek. Ők a

hídeberek a cigányok és nem cigányok között, hitelesek, el és befogadottak, akik ugyanúgy sebzettek, de elfogadják őket. A kiemelkedett cigány a levegőben lóg: a cigányok idegennek, ellenségnek tartják, a többségi társadalom, a szakma pedig lenézi, mert csak egy cigány. Ezek nem rejtett, hanem nyílt sebek!”

9. Eredmények

9.1. Az eredmény fogalma

A beszélgetések során, az elkészült anyagokban többször felmerült az eredményes munka mibenlétének kérdése. Mi számít eredménynek? Kell-e, lehet-e, eredményekről beszélni a cigánypasztorációban? Kell-e számszerűsíteni a munka „eredményét”? Számít, ha elmondják, hogy hányan járnak misére, hány elsőáldozóval volt több idén, mint tavaly? Vagy az számít eredménynek, ha egy faluban senki nem jár rongyosan-koszosan, nem éheznek, van munkája, ezáltal méltósága, megtalálta a helyét a szűkebb közösségében köszönhetően a helyben lévő testi-lelki segítségnek, szolgáltatnak? Bárhogyan is fogalmazzuk meg a várt eredményt, többirányú segítségnyújtásra van szükség. Ami mások számára látható, illetve megfogalmazható eredmény, az több szervezet közös munkáját hordozza, teszi láthatóvá. A terepen dolgozók tapasztalatai alapján hogyan lehet sikeres a pasztorációs tevékenység?

Kiemelték az **empátiát**. Meg kell ismerni, el kell fogadni a pasztoráltakat. Ha fentről akarja őket segíteni valaki, azt megérzik. Inkább közöttük lenni szükséges, és el kell fogadni őket. Ha érzik, hogy elfogadják őket, akkor működik a pasztorációs tevékenység. Kell őszinteség, és tudni kell, nem csak könyvből, hanem tapasztalatból is beszélni.

Kell hozzá adottság is, és az **otthoni minta**: aki cigányok közt nő fel, annak könnyebb. Azonban nyitottsággal emberszeretettel ez pótolható, egy jobb lélek is kell hozzá. És persze türelem is kell hozzá, hogy az integrálódás sikerüljön.

Motiváció: hit, pedagógiai elhivatottság. Az elnyert bizalom megtartása is motivál.

Kiegészítés ellen fontos a jó munkatársi közösség, ami megtartó, a mély hit, a stabil családi háttér.

Előítélet mentesség, hinni kell a pasztoráltakban és észre kell venni, hogy sok olyan erőforrásuk van, amiből tanulni lehet.

Nem oldom meg a problémáikat, nem is az én feladatom, hanem támogatást kell adni a problémáik megoldásához. Az ő problémáikra és nem elképzelni, hogy mik a problémáik. Ki kell járni, köztük személyes kapcsolatot kell építeni.

Az a legjobb, ha zsigerből szereti a cigányokat. Nyitottság kell, az előítéletektől szabadulás, szeretet, elkötelezettség nem csak az emberek, az egyház felé is. Szeresd a cigányokat, mint önmagadat – jelmondatot kapta, ez segít. A barátok segítsége is fontos. Olyan barátok segítenek, akik a kitartásra, „még jobban szeressél”-re biztatnak. Ha Krisztussal nem vagyok jól, akkor önmagammal és másokkal sem vagyok jól.

A cigányoknak szervezett programok, képzések mellett ugyanilyen fontos kérdés, hogy maguk a cigánypasztorációban dolgozó munkatársak milyen **szakmai segítséget** kapnak, illetve, hogy amit kapnak, azokat mennyire tartják segítőnek, milyen formákat javasolnak esetleg erősíteni, elhagyni vagy bevezetni. A rendszeresen szervezett tapasztalatcserék, cigánypasztorációs konferenciák a visszajelzések alapján rendkívül népszerűek, fontosnak tartják azokat.

A már lezajlott cigánypasztorációs programok képzések nem maradtak hatás nélkül. Legtöbben a cigány gondolkodás jobb megértését, a cigányokkal való kommunikációs készségének javulását, a közösségben a cigányokért való kiállást emelték ki, mint elért eredményeket. Jobban megfigyelve és összehasonlítva a várakozást és a teljesülést látható, hogy nem az teljesült többeknél, amire a leginkább vágytak volna, de a sikerek összegzésénél ennek ellenére a képzésekkel kapcsolatosan kizárólag nagyon pozitív visszajelzések érkeztek.

A **közösségbe hívással kapcsolatos sikereikről** a saját szavas tapasztalat megosztásokban erősen kiemelkedtek a személyesség, a számukra elérhető közelségben jelenlét, az egyenrangúnak tekintés kifejezése, egyfajta természetes, elfogadó jelenlét, amiben érzik, hogy nem erőből jön, nem csinált, hanem őszinte elfogadás. Ehhez nagyon közeli súllyal jelent meg két másik olyan tapasztalat, amelyek a személyesség szintjén találkozás erejével hatnak: a közös ima, lelki nap, és a családlátogatás, a gyerekek iránti szeretet és elfogadás és hitük táplálása, ezek mind bensőséges találkozás alkalmai, ezekben lélektől lélekig ér a találkozás. Ezekben nem lehet hitelesen másként jelen lenni, mint „azonos szemmagasságban” és ezt érzik meg a nagyon érzékeny és méltóságukban generációkon át sebzett lelkű cigányemberek. Ezeknek a találkozásoknak ebben rejlik a valódi erejük. Ezek mellett minden kérdésnél a képzések, kurzusok kiemelt fontosságúak és a sikeres eszközök körében a legfontosabbak között emlegetik.

9.2. Cigánypasztorációs eredmények

A szisztematikus cigánypasztorációs munka nyomán **cigány közösségek épülnek**. A közösség-élmény megélését rövidtávon nagyon jónak tartják, a hosszú távú hatás nem jósolható. Közép távon már látható, hogy pozitív hatása van, jobb az együttélés cigány-nem cigány közt. A templom egy olyan tér, ahol találkoznak egymással. A cigány közösségek kialakulása érzékelhetően kihat a tágabb közösségre, akár az egész településre. A tágabb közösségre is hatással van, ha a cigányság bevonható pasztorális és egyéb feladatokba. A kis csoportokban, gyerekekkel kezdett munka láthatóan kiszélesedik, hatással van a szülőkre, és egy tágabb közösségre is. Ez pl. a tanodák esetében nagyon jól látható.

A cigányság identitásának középpontjában a család áll. Mindenki rokona mindenkinek, egy nagy közösségi tapasztalat maga a család is. A családias légkör vonzó, akár iskolai, plébániai eseményeken. Ha a gyerekek szeretnek járni hittanra, akkor a szülők is bevonhatók lesznek. Egy-egy új dolog megtanulása, új tapasztalatok hatással lesznek a tágabb közösségre is.

Ott, ahol már régóta van cigánypasztorációs tevékenység, látható, hogy csökkent a nyomor, kisebb a drogprobléma, javult a közbiztonság. Azokon a településeken, ahol sokan vettek részt Cursillón, csökkent a bűncselekmények száma. Egy **megtért közösség áthatja az egész település légkörét**. Búcsúkon, lelkiség programokon való részvétel közel áll a cigányság vallásos gyakorlatához. Balajton javult a közbiztonság, csökkent a lopások száma, télen inkább kérnek megoldást a tüzelőhiány megoldására, de nem mennek az erdőbe lopni. Kevesebb a veszekedés, verekedés, káromkodás, átkozódás. Ha vita van, hamarabb kérnek bocsánatot. Néhány nem cigány család is részt vesz a vasárnapi szentmisén, igeliturgián.

A gyerekeken keresztül a családok könnyebben megszólíthatóvá válnak, utak nyílnak a pasztorális munka felé. Ezért az egyház által **átvett iskolák** nagy lehetőséget biztosítanak a cigánypasztorációban. Ezek közül az iskolák közül sok olyan településen található, amelyen nagyon magas a cigányság aránya a lakosság körében (pl. Szolnok, Szent Tamás Óvoda és Általános Iskola, Edelény, Rakaca, Ózd). A rászoruló családok is könnyebben elérhetők. Az iskola valamilyen szinten pótolja azt a szocializációs közeget, amit a család nem, vagy csak kevésbé tudott megteremteni. Az iskolai nevelés-oktatásban kötelezően megjelenik a hittan vagy az etika oktatása, ami önmagában nagy lehetőség. A pasztorális munka egyéb területei,

mint a családpasztoráció és az ifjúságpasztoráció lehetősége is megnyílnak az iskolák segítségével.

A **munkahelyteremtés** nagy feladat mind az egyházi mind a világi szereplőknek. Főképp az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezőknek okoz nehézséget az elhelyezkedés. Egyre nő az igény a magasabban képzett munkaerőre, ami egyrészt azt jelenti, hogy mindenkinek tanulni kell, az élethosszig tartó tanulásra kell berendezkedni, másrészt azt is jelenti, hogy gondoskodni kell azokról, akik ebben a versenyben valamiért nem tudnak helyt állni. Ebben nagy segítség a **Boldog Ceferino Intézet egyházi közfoglalkoztatási programja**, mert a plébánián, a templom körül, a közösségben vagy egyházi szervezeteknél szolgálók alkalmazására teremt lehetőséget. A munka és a kereset méltóságot, önbizalmat ad. Akik régóta nem dolgoztak, azoknak segít újra megszokni az időben érkezést, a kitartó munkavégzést, koncentrációt. Kis idő elteltével pedig hozzászoknak a keretek betartásához, és nagyobb eséllyel tudnak a versenyszférában elhelyezkedni.

A Boldog Ceferino Intézet által jutottak sokan munkához, vehettek részt képzéseken és tanulmányutakon, olyan közösségi alkalmakhoz jutottak, amelyek gazdagították őket. Ez a központi intézmény még inkább betöltené szerepét, ha valóban koordinálni tudná az ország távoli szegleteiben működő munkát. A legoptimálisabb esetben az egyházmegyei cigánypasztorációs referenseivel kapcsolatot tartana, segítené az együttműködést a szervezetek között, szervezné azokat az alkalmakat, amelyek a cigánypasztorációban dolgozók lelki megújulását segítenék. Ezekhez viszont elsősorban anyagi forrásokra van szükség, amelyek nagyon korlátozott mennyiségben állnak rendelkezésre.

9.3. A projekt eredményei

A projekt legfőbb eredményének a cigánypasztorációban részt vevők között létrejött kapcsolatokat tekinthetjük. A kérdőíves kutatás válaszadóinak mindössze 7%-a mondta, hogy a tapasztalatcserék nem segítik a cigánypasztorációs programok sikerességét.

Sajátságos válaszaikban pedig a szóbeli tapasztalatcsere mellett érvelők azt emelték ki, hogy ott van lehetőség kérdezni is. Ugyancsak megjelent a vélemények között, hogy nem vagylagosan kellene gondolkodni a tapasztalatcsere módjáról, hanem párhuzamosan kellene szóbeli és írásbeli lehetőséget teremteni. Felvetődött, hogy a modern technika világában

élve ki lehetne használni az online felületen való megbeszélések lehetőségeit is, ezzel kiegészítve a meglévő személyes találkozások alkalmait. Ma már például skype-on, az utazás idővesztését megspórolva, mégis egymást látva-hallva is lehet szakmai kérdéseket megbeszélni. Amit még ötletként felvetettek, az egy online üzenő fal, ahol ugyanígy szakmai kapcsolatot lehetne egymással tartani. Hagyományos módon, személyes találkozással megtartott regionális találkozókat is igénylenek. Ami fontos tanulság még, hogy az is kérdés, hogy ne csak a sikerekről lehessen beszélni, hanem legyen fóruma a kudarcoknak is, hogy egymást tudják bátorítani, segíteni a kollégák. A sikerek megosztása is nagyon jó, de nem minden jó gyakorlat ültethető át más környezetbe. Van, aki nem annyira az ötletelésre vágyik ezeken a találkozókon, sokkal inkább egy közös lelki találkozásra vágyik, közös lelki feltöltődésre, imákra, hogy együtt térjenek vissza a forráshoz a kollégák.

Eredménynek tekinthető továbbá, hogy a projekt keretében megszülettek szakmai, módszertani tapasztalatokat összegző kiadványok. Ezek – a cigánypasztoráció szakemberek körében terjesztve – további lehetőséget adnak nem csak a tudás megosztására, de a cigánypasztoráció és az abban részt vevők megismertetésére is.

Harmadrészt a projekt eredménye, hogy megkezdődött a magyarországi cigánypasztorációs tevékenység szisztematikus feltérképezése, ami

10. Irodalomjegyzék

10.1. A projekt keretében megszületett dokumentumok

- Emődi István, Emődiné Csapó Barbara: Minden ember az isten remekműve – Isten nem teremt selejtet. Jó gyakorlatok a cigánypasztorációban és módszertani alapjaik. Miskolc, 2019, Boldog Ceferino Intézet
- Bángi-Magyar Anna (szerkesztő): „Szolgálatok az Úrnak örömmel!” Cigánypasztorációs kézikönyv. Boldog Ceferino Intézet, 2019.
- Emődi István és Emődiné Csapó Barbara: Isten képmására teremtetett... Módszertan megismerése. Hazai tevékenységek hátterének értékelése. Boldog Ceferino Intézet, Miskolc, 2019.
- Edu-Cate Kft. (Dr. Révay Edit): „Ti az egyház szívében vagytok!” Összehasonlító elemzés a kutatás tárgyában. Budapest, 2019. május 15.

10.2. Külső források

- Balogh Győző János: A Magyar Görögkatolikus Egyház cigányok között végzett missziója 1937-2016 között. PhD értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kar Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2019.